Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 77 (9452) | Вторник, апрель 2, 1974 чыл | 1925 чылдан үдезавлеттинген. | Өртээ 2 коп.

ЕНИСЕЙНИ БООР ЭРГЕ ДЭЭШ

Саян ГЭС-тиң тудуунда оң талакы әрик адааның оңгарында баштайгы 150 муң кубометр бетонну салган. Ол дээрге, Енисейниң унун дуглап, боопкан соонда оон суунуң дамчыш бадары бетон суг дамчыдылгаларын тударынга эргежок чугула бүгү ажылдың дорттүн бир кезии-дир. Гидро-тудугжулар хемнин агымын дуглаарын шиитпирлиг ажылын 1975 чылдың октябрь айда эгелээр деп планнап турар.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары кол тудугларның улуг проравы Михаил Лесников биле экскаваторщик Александр Маршалов, мурнакчы бригадирлер Валерий Позняков биле Михаил Полторан, чолаачы Алексей Зубко болгаш өскедаа тудугжулар Енисейниң агымын дуглаарынга киржир әрге дээш чарышты калбартырынче ол тудугнуң коллективин кыйгырганнар.

(СЭТА-ның корр).

МАЙНА,
Красноярск край.

АГИТБЕСЕДАНЫҢ КОЛ ТЕМАЗЫ

БАРНАУЛ. Барнаулдуң он-он агитпунктулары чонну хүлээп ап эгелээн. Олар химиктиниң, машина тудугжуларының болгаш пес-таавычыларның Культура ордуларында ажыттынган. ССРЭ-ниң Дээди Совединге сонгулдага белеткелдериң эгелээни-биле холбаштыр хоорайның барыкла он беш муң агитаторлары, политинформаторлары, лекторлары болгаш илеткелчилери политиктиг тайылбыр ажылын эгелээн.

Совет сонгулда системазының дугайында, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин канчаар күүседип турарының дугайында беседаларны агитпунктуларга болгаш чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле чорудуп турар. Ол бүгү беседаларга кур черлерни шингээдип эгелээнинден бээр чаэрби чыл болганынга тураскааткан Алма-Атага болган байырлыг хуралга СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыткан чугула чүүлдер кол тема боон турар.

РОССИЯНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМЫ

Беш чылдың чедишкиннерин тодарадыр 1974 чылдың планын хуусаазындан эрте күүседири дээш чуртта улам калбарган социалистиг чарыш өөрүшкүлүг үре-түңнелдерин берип турар. Россия Федерациязының үлетүрүүнү ажылдакчылары эң чугула кылыгларны бүдүрүп үндүрериниң болгаш сайгарылганың ниити хемчээлиниң талазы-биле квартал планын хуусаазындан эрте күүседип, СЭТА-ның корреспондентизиниң дилээнин ёзугаар РСФСР-ниң Төп Статистика Эргелелиниң ол дыңнадының РСФСР-ниң Күрилаының даргазының оралакчызы Н. С. ЗЕНЧЕНКОНУҢ тайылбырлааны:

— СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП Төп Комитединиң партиядга, совет улуска Кыйгырымын, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның 1974 чылда Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында доктаалын Россия Федерациязының ажылчы чоннары күш-ажылчы болгаш политиктиг улуг көдүрлүүшкүн-биле уткуп хүлээп алганнар.

Россияның ажылчы чоннары беш чылдың дөрткү чылын күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелер-биле демдеглээринче партияның кыйгырымына харыы кылдыр 1974 чылга бедик социалистиг хүлээлгелерин алганнар. Ам оларны күүседиринче бүүрелдиг базым кылдынган.

1974 чылдың бирги кварталында үлетүр бүдүрүлгезиниң ниити хемчээли 1973 чылдың январь-мартта турганы-биле деңнээрге, оон тос хуу көвүдээн. Ынчаарга планда көрдүнгени чеди хуу болган. А үлетүр продукциязының немелде өзүлдезиниң өвр хуузу-ла — он-он миллион рубль боон турар. Ындыг немелде өзүлдө дыка улуг бөөн турар: үлетүр продукциязының хемчээли республикага бирги квартал дургузунда эрткен чылдың ол-ла үеэнге деңнээрге, оон дыка хөй чүс-чүс миллион рубльге немештир өскен боон турар. Оон-биле кады чиг этти, материалдарны, электри энергиязын камнаарының, материал-техниктиг курлавырларны ажыглаарын экижидериниң күсели-биле продукцияны немештир кылын үндүрерин хандырган боон турар.

Ол немелде өзүлдениң 80 ажыг хуузун күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң аргазы-биле чедип алган. Эрткен чылдың бирги кварталы-биле деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырары оон барык сес хуу ажыг боон турар. Ол дээрге, планда көрдүнген өзүлдеден ажыг-дыр. Ол бүгү — техниктиг депшилгениң шапкынчаанының болгаш ниитиниң бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруун улгаттырарының эң чугула факторларының биредээ—күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырары дээш күш-ажылчы коллективтериниң демиселиниң күштелгениниң түңнели боон турар. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның санын көвүдетпейн, чүгле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турган, үлетүр продукциязын бүдүрүп үндүрериниң хемчээлин улгаттырарын хөй-хөй бүдүрүлге черлериниң чедип алганын демдеглезе чогуур.

Одалга-энергетика адырларының бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары Россия Федерациязының үлетүр оудурүлгезиниң өзүлдезин шапкынчыдарынга улуг салыышкынын киргеннер. Чижээ, Москва чоогунуң хөмүр-даш бассейнинин ажыл-ишчилери квартал онаалдазын хуусаазындан эрте күүседипкеннер. Республикада нефтини, хөмүр-дашты планнаанындан хөйнү казып, тыпкан болган электри энергиязын онаалдадан ажыр ажылдадын үндүрген. Металлурттар база-ла тергиин эки ажылдаанар: шойну, каңды, кара металл прокадын кылып үндүрери көвүдээн. Синтетиктиг чуктарны болгаш оон-даа өске продукцияларны бүдүрерин онаалдадан дыка ажыр кылып үндүрген.

Россия Федерациязының ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларын боттандыроышаан, улустуң чугула хереглээр бараанларын бүдүрүп үндүрерин соксаал чокка көвүдедип турар. Чижээ, цес-таавыны, аъш-чем, балык продукциязын, мал саржаан, сүт бүдүштүг продукциязы, кондитер бараанларын консерваларны, аяк-саваны, бажың иштиниң херекселдерин күрүне планында көргениннден-даа хөйнү бирги квартал оудурүп үндүрген боон турар.

Республиканың улус ажыл-агыйының оон-даа өске дыка хөй адырлары беш чылдың планнарын база чедишкиннинг күүседип турарын Н. С. Зенченко түңнелинде чугаалаан. Ол бүгү-биле чергелештир беш чыл планының онаалдаларын күүседиринден хожудап турар бүдүрүлге черлери, харын-даа бүдүрүлгениң бүдүн-бүдүн адырлары-даа эвээш эвес бар.

Экономиканың хогжүлдезиниң улам бедик темпилиг болурун хандырары, беш чылдың арткан ийи чылында болдунган хожудаашкынны ажып эрттери болгаш тоску беш чыл планының онаалдаларының ыяап-ла күүседтинген турарын чедип алыры бирги чергениң, чугула сорулгазы болур деп СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев СЭКП Төп Комитединиң декабрь (1973 ч.) Пленумунга онаалап демдеглээн болгай. Ажылчы кижи бүрүзүнде, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде кайы хире улуг курлавырлар турун турарын республиканың чаартыкчыларының, бүдүрүлге мурнакчыларының үлегер-чижээ тодаргайы-биле көргүзүп турар. Оларны бүрүнү-биле ажыглаар төлөде, күш-ажылчы коллективтерге организастыг, политиктиг, идея-кижизидилгелиг ажылды шынар талазы-биле чаа, улам бедик деңнелче көдүрүп чорудары, күрүне онаалдазын болган социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге таарымчалыг бүгү байалдарны тургузаары эргежок чугула боон турар-дыр.

Квартал планы күүседтинген

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый чериниң ажыл-ишчилери Совет Тываның 30 чыл болур оюнга уткуштур күш-ажылчы эзлчегге киришпишаан, тодарадыкчы чылдың баштайгы кварталында боттарының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде ажыр күүседип, улуг тиилелгени чедип алган. Ол коллектив бирги кварталда 1 млн. 220 муң рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүрер планын хуусаа бетинде — март 22-де бүрүн дооскан, а 60 муң кубометр тудуг ыяжын белетизэш, чүдүрүп чорудар черлерже саертүп чедирер планныг онаалдазын база-ла хуусаадан эрте — март 25-те бүрүн күүседипкен.

Тудуг ыяжының белеткелиниң талазы-биле чарышка Чербиниң ыяш белетизэр пунктузунуң ажыл-ишчилери бирги черже үнүп, март айда 7 муң кубометр тудуг ыяжын үндүр саертүр планныг турган, ону ол ийге чедир 182 кубометр ажырган.

Ай планын 5 хонук бурунгаар

«Тыва даг дүгү тудуг» эргелелиндe Күжүгет Алдын-оолга удурткан дашчылар бригадазы Ак-Довурак хоорайның чаа 140 олуттуг уруглар садының тудуунда ажылдап турар. Бо тодарадыкчы чылдың эрткен ийи айында планныг онаалдазын ол бригаданың кежигүннери 102 хуу күүседкен. Март айның тудуг-монтаж талазы-биле планын бригада ай төнчүзүнге чедир беш хонук бурунгаар бүрүн дооскан.

ПЛАНДАН АЖЫР ПРОДУКЦИЯ

ЧАДААНА. Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының бирги кварталында Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге 499 тонна сүт садар тургаш, 528 тонна чедирген. Пландан ажыр 29 тонна сүттү саткан.

«Сүт-Хөл», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарның, «Искра» колхозтуң сүт-бараан фермаларының саанчылары күрүнеге онаалдадан ажыр хөй продукцияны бергеннер.

* * *

БАЙ-ХААК. Танды районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге сүт болгаш эзт садарының бирги кварталының планын ажыр күүседткеннер.

Район күрүнеге 526 тонна эзтти садар тургаш, даалгадан ажыр 17 тоннаны дужааган. Бо талазы-биле эки көргүзүгү дуржулга станциязының малчыннары чедип алган. Одар 80 тоннаның орнунга 151 тоннаны саткан.

Колхоз болгаш совхозтар эрткен үш айда 1532 тонна сүт садар онаалдазын 100 тоннага ажыр боттандырган. Тока аттыг, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар, Дуржулга станциязы планын хуусаа бетинде күүседткен.

Кызылдың алгы заводунуң коллективи март айның бүдүрүлге планын дөрт хонук бурунгаар — март 27-де күүседипкен. Идик кылыр цехтиң ажылчыннары Александра Демьяновна Лозинская болгаш Домна Сергеевна Куулар олар онза шылгарап, ай планын кайызы-даа 153 хуу күүседткен.

ЧУРУКТА: Домна Сергеевна Куулар ажылдап олур. Ол адды чыл иштинде мурнакчыларның одуруунга турун келген. Ам коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты чедип алыр сорулганы ол салган.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СОҢГУЛДАГА УТКУШТУР

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ТЫВА АССР-НИҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ СОСТАВЫН БАДЫЛААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге сонгулда дугайында Дүрүмнүң» 39, 40 болгаш 41-ги чүүлдеринге үндезилээш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединге сонгулда талазы-биле Тыва АССР-ниң сонгулда комиссиязын ажылчы чоннарның хөй-ниити организацияларының, ниитилелдериниң болгаш коллективтериниң дараазында төлөлекчилери составтыг кылдыр бадылаар:

Сонгулда комиссиязының даргазы Семен Баянович Саидан — «Кызыл тудуг» тудуг эргелелиниң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Сонгулда комиссиязының даргазының оралакчызы Дандар-оол Кек-Хунаевич Оржак — Тыва коммунистиг область организациязындан.

Сонгулда комиссиязының секретары — Епзана Дмитриевна Пала — Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң тыва область организациязындан.

Сонгулда комиссиязының кежигүннери:

Виктор Николаевич Белов —«Тыва даг-дүгү тудуг» тудуг эргелелиниң тудуг болгаш тудуг материалдар үлетүрүүнүң ажылдакчыларының профессионалдыг эвилелиниң организациязындан.

Елена Ивановна Берестенникова — Каа-Хем районнуң Кундустуг сес чыл школазының башкыларындан болгаш техниктиг ажылдакчыларындан.

Василий Алексеевич Жбанов — Тываның транспорт эргелелиниң Кызылда № 3 чүүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Любовь Ивановна Иванова — Тываның күрүнеңи көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының ажылчыннарындан, эртем ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан;

Галина Александровна Крыласова — Бии-Хем районнуң «Саян» совхозунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Серенмаа Сайын-ооловна Куулар — Тес-Хем районнуң коммунистиг организациязындан.

Дамбаа Бурбуевич Монгуш — Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозтуң колхозчуларындан.

Чамыян Күжүгетович Монгуш — Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчуларындан.

Валентина Владимировна Оскал-оол — Тыва республиканың хогжүм-шин театрының ажылдакчыларының коллективинден.

Серенмаа Санчатовна Тотпес-оол — Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң ажылчыннарындан, инженер-техниктиг ажылдакчыларындан болгаш албан-хаакчыларындан.

Ширин Домурович Шимит —Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң колхозчуларындан.

Серекей Сонамович Хертек — Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Бай-Тайга район организациязындан.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1974 чылдың апрель 1.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ЭВИЛЕЛДИҢ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КЫЗЫЛДЫҢ № 409 СОҢГУЛА ОКРУГУНУҢ КОМИССИЯЗЫНЫҢ СОСТАВЫНГА КАНДИТАТТАР ДЕПШИДИЛГЕЗИ

Республиканың чер-черде үлетүр, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң коллективтери, партия, профовилел, комсомол организациялары болгаш ажылчы чоннар ниитилелдери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединге сонгулда талазы-биле Кызылдың № 409 сонгулда округунуң комиссиязының составынга боттарының төлөлекчилерин бедик көдүрлүүшкүнүг депшидип эгелээн.

Дүүн Кызылга коммунал амыдырал хандырылга болгаш үлетүр черлериниң ажылдакчыларының профовилел обкомунуң президиуму республика комиссиязының составынга 1938 чылда төрүттүнген, СЭКП кежигүнү, коммунал, амыдырал хандырылга болгаш үлетүр черлериниң ажылдакчыларының профовилел обкомунуң даргазы З. Ч. Хертекти депшиткен.

Барыын-Хемчик районда № 741 кежүүн чоруур мехколоннаның ажылчын, албан-хаакчыларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының хуралынга Кызылдың № 409 сонгулда округунуң комиссиязының составынга, комплекстиг бригаданың бригадири К. Б. Оржакты депшиткен.

Улуг-Хем районнуң Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң организациязындан 1947 чылда төрүттүнген. СЭКП кежигүнү, ВЛКСМ-ниң Улуг-Хем райкомунуң бирги секретары Л. Т. Шабалинаны ол-ла сонгулда округунуң комиссиязының составынга депшиткен.

Тожу районнуң «Тоора-Хем» совхозунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары, албан-хаакчылары, сонгулда комиссиязының составынга 1921 чылда төрүттүнген совхозтуң аңчызы Э. Д. Даржааны бир үн-биле депшиткеннер.

Комиссиянның составынга Тыва областың коммунистиг организациязындан 1924 чылда төрүттүнген, дээди эртемниг, СЭКП кежигүнү, республиканың улусчу контроль комитединиң даргазы М. К. Шыырапты депшиткен.

Округтуң сонгулда комиссиязының составынга кандидаттар депшидилгези ам-даа уламчылавышаан.

ЧАҢГЫС ҮН-БИЛЕ

Чөөн-Хемчик районнуң Бажың-Алаак суурга хөй кижи киржикчилиг хурал болуп эрткен. Суурнуң ажылчы чоннарының хуралышкан ССРЭ-нин Дээди Совединиң Национаддар Совединге сонгулда талазы-биле Чадааананың № 655 сонгулда округунуң сонгулда комиссиязының составынга Бажың-Алаак школазының өөредилге эргелекчизи, дээди эртемниг, партия кежигүнү эвес О. С. Хомушкуну депшидер деп доктаалды «ССРЭ-ниң Дээди Совединге сонгулда дугайында Дүрүмге» дүүштүр хүлээп алганнар.

Ол-ла районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтуң колхозчуларының ниити хуралы база эрткен. ССРЭ-ниң Дээди Совединин Национаддар Совединге сонгулда талазы-биле Чадааананың № 655 сонгулда округунуң сонгулда комиссиязының составынга боттарының төлөлекчизи кылдыр колхозтуң бухгалтери, партия кежигүнү эвес С. М. Монгушту чаңгыс үн-биле алаанар.

Чадааананың № 655 сонгулда округунуң сонгулда комиссиязының составынга СЭКП райкомунуң секретары Т. Ш. Сарыглар Чөөн-Хемчик районнуң коммунистиг организациязындан депшиттирген.

Депшидилге хуралдары районда өске-даа үлетүр, бүдүрүлгелерге, ажыл-агыйларга, ажылчы чоннар ниитилелдериге эрткилээн.

М. СЕВЕН.

АПРЕЛЬ 20: КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

ҮЛҮҮН КИИРЕР

— Апрель 20-де болур коммунистиг субботникче үнеринге белен бис — деп, Чадааананың АТБ-зиниң коллективи кежигүнериниң күш-ажылчы соруу ындыг.

Ол хүн автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылары, инженер-техниктиг ажылдакчылары боттарының политиктиг бедик деңнелин, күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн көргүзеринге бүгү тала-биле белеткеним турар. Коммунистиг субботникте кылыр ажылдар хуваатынган, кым каяа, чүү кылырын ыяк тодаткан.

Ниитизи-биле коллективтен 180 ажыг кижи киржир. Олар 850 ажыг тонна ийзы-бүрү чүүктерни сөертүр, 400 хире пассажирлерни дажыглаар болгаш өске-даа ажылдарны кылыр.

Коллектив субботник хүнүнде 2000 ажыг рубльди тоску беш чылдың фондузунче шилчидип, боттарының үлүүн киирер.

* * *

Тыва коммунал-энергетика бүдүрүлгезиниң коллективи субботникте кылыр ажылдарны баш удур планнап алган. Апрель 20-де Кызылдың энерги четкизинден 40 ажыг кижи Шевченко кудумчузун куду баткан энерги шугумун септээринге база Кызылдың чөөн талазында чаа подстанцияның трансформаторун монтажтаарынга киржир. Изиг суг дамчыдылгазының энергорайонунуң 130 ажылдакчылары 24-кү кварталдың котельнаязын, аңаа хамаарышкан бүгү котелдарны септээринге, чугайлаарынга, малгаштаарынга киржир. 30 ажыг кижи септелге мастерскаязынга, транспорт цегинге ажылдаар.

Күш-ажылдың байырлалынга 230 хире кижи киржир болгаш ол хүн ажылдаан акша-хөреңгини чүмү-биле беш чыл фондузунга киирер.

Д. ЕНДАН.

700 КИЖИ АЖЫЛДААР

«Найырал» совхозтуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары апрель 20-ниң «Кызыл субботнигинге» белеткелди улуг көдүрлүүшкүн-биле чорудун турар. Совхозтуң үш салбыры болгаш Чаа-Хөл көдээ Соведи субботник хүнүнде кылыр ажылдарны тодарадып, планын тургускан, ону харыылаар кижилерни томуйлаан.

Совхозтуң Шаңчы, Кара-Тал болгаш Үрбүн салбырларының ажылчыннары 243 кижи 40 ажыг мал кажааларының өдөөн аштаар, оларның ийзы-бүрү септелгезин кылыр. Оларны салбырлар эргелекчилери удуртур.

Ийи хову-трактор бригадазының механизаторлары 80 ажыг кижи апрель 20-де чер аңдарарынга, шык базырарынга, тараа чаштырарынга ажылдаар. Хову ажылдарын кол агроном Ш. Санчый-оол удуртур.

Чаа-Хөл суурунуң чурттакчылары, албан, организация черлериниң ажылдакчылары 300 ажыг кижи чаагайжыдылга ажылдарын кылыр, 180 кубометр токпак ыяшты кагар.

«Кызыл субботникке» шупту 700 кижи ажылдаар болгаш тоску беш чылдың фондузунга 1200 рубльди шилчидер.

С. ДЕКЕЕВ,
«Найырал» совхозтуң директору.

ССРЭ-ниң Камгалал министриниң дужаалы

№ 75

1974 чылдың апрель 2. Москва хоорай.

АЛБАН ЭРТТИРЕРИНИҢ ДОКТААТКАН ХУУСААЗЫ ТӨНГЕН ШЕРИГ АЛБАННЫГЛАРНЫ ССРЭ-НИҢ ЧЕПСЕКТИГ КҮШТЕРИНДЕН 1974 ЧЫЛДЫҢ МАЙ-ИЮНЬДЕ ХАЛААР ДУГАЙЫНДА БОЛГАШ ХАМААТЫЛАРНЫҢ ШУУТ ШЕРИГ АЛБАНЫНГА ЭӨЛЧЕГЛИГ КЕЛДИРИИШКИНИНИҢ ДУГАЙЫНДА

«Бүгү-ниитиниң шериг хүлээлгезиниң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузун ёзугаар

ДУЖААРЫМ БОЛЗА:

1. Шуут албан эрттиреринин хуусаалары 1974 чылдың июль 1-ге чедир төнер шериг албашныгларны Совет Армиянын, Шериг-Далай Флодунун, кызыгаар болгаш иштики шериглериниң хүрээлениннден 1974 чылдың май-июньда курлавырже халаар.

2. Бо дужаалдың бирги үүлүн ёзугаар шериг албанныгларны курлавырже халаары-биле холбаштыр, келдиртилге хүнүнге чедир 18 хар четкен болгаш келдириишкиннден соңгаарладыр эргези чок хамаатыларны, а олышкаш келдириишкиннден соңгаарладышкыны төнген оон улуг пазылыг хамаатыларны Совет Армияга, Шериг-Далай Флодунга, кызыгаар болгаш иштики шериглерге шуут шериг албанынче келдирттир.

3. Дужаалды бүгү роталарга, батареяларга, эскадрильяларга болгаш корабльдерге чарлаар.

ССРЭ-ниң Камгалал Министри Совет Эвилелиниң Маршалы А. ГРЕЧКО.

СЭТА-НЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Бо чылдың март 22-де Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаа медеглел кылгаш, аңаа Мурнуу Вьетнамга бижыг, шынныг тайбыңны тургузуп, национал чөпшээрежилгени чедип алырының тодаргай саналдарын өйткан. Аткылажылышкынны херек кырында соксадырын хандырар, национал эптежиишкинниң болгаш чөпшээрежилгениң Национал чөвүлелин тургузар, хорутдалда турар бүгү-ле шериг болгаш хамааты кижилерни хостаар, чонга демократтыг эргелерни тыпсыр, бүгү-ниитиниң ёзулуг хостуг соңгулдазын организастаар сорулга-биле мурнуу-вьетнам ийи тала кады хемчеглерни ап чорударын ол медеглелде саналдап турар. Дайынны соксадыр болгаш тайбыңны катап тургузар дугайында Париж дутуржулгазының принциптиг негелдезинге үндезилээш, бот-боттарынга тудуш холбаалыг хемчеглерни ап чорударын ында айтып турар. Оон-биле кады ындыг хемчеглерни күүседириниң тодаргай хуусааларын база айыткан.

Мурнуу Вьетнам Республиканың чаа саналдарын Вьетнам Демократтыг Республиканың чазаа шиитпирлин-биле деткээн.

Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаанын чугула эгелээшкинин авторитеттиг совет бөлүктер база-ла чаагай сеткил ханыышкын-биле уткуп, хүлээп алган, ол дээрге, Мурнуу Вьетнамның чонунуң эң калбак көзектериниң национал эргежыктарынга болгаш бүгү Вьетнамга тайбын хереңге долу хемчээлдиг таарымчалыг кылдыр ол нарын айтырыгларны шиитпирлээриниң боттуг программазы деп ону көрүп турарлар. Париж дутуржулгазын шыңгызы-биле, чайгылыш чокка сагыры дээш Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның болгаш Вьетнам Демократтыг Республиканың чазааның чайгылыш чок демиселин бижыы-биле деткивишаан, совет кижилер, бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен-биле бир дөмей, сайгончу эрге-чагырга болгаш ону даштыкыдан күткүп турар күштер-даа боттуг байалды хүлээп көөрүн база Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазааның чаа саналдарын шыны-биле хүлээп көөрүн шиитпирлин-биле негеп турарлар. Совет тала Парижке чедип алган дуржулганы амыдыралга хажык чокка боттандырарынга болгаш Вьетнам черге бижыг тайбынны демократиягa үндезилээш тургузарынга идиг кылыры-биле бодундан хамааржыр бүгү-ле чүүлдерни моон-даа соңгаар кылыр апаар.

ТАРЫЛГА ЭЭЛЧЕШТИРИЛГЕЗИ БОЛГАШ ДҮЖҮТ

Чер — кодээ ажыл-агыйда будурулгениң кол чепсээ. Ынчангаш черни ажыглаарын экижидери, оон үнүш-дүжүткүрүн бедидери — күрүне ужур-дузалыг херек болур.

Тоску беш чыл планының тодарадыкчы чылында республиканың кодээ ажыл-ишчилери мал болгаш чер ажылының продуктуларын будурерин көвудедири-биле бедаткен хүлээлгелерни боттарынга алган. Бо чылын тарааның бир гектардан 12,5 центнер, картофельдиң 83,5,ногааларның 120 центнер дүжүдүн алыры планнаттынган.

Чер ажылының культуразын бедидериндe бир кол үүл болза, тарылга ээлчештирилгезин бүрүнү-биле шингээдип алыры. Тарылга ээлчештирилгези — тарылга шөлдерин эн-не чогумчалыг кылдыр ажыглаары-дыр. Кодээ ажыл-агый культураларының дүжүткүрүн бедидерииге тарылга ээлчештирилгезиниң улуг ужур-дузалыын хөй чылдың дуржулгазы болгаш ажылдың практиказы бадыткаан.

Тарылга ээлчештирилгезинин төлевилелин ажыдап кылырда, ону анаа-ла ёөү барымдаалап көрбейн, а агроэкономика талазы-биле ыяк үндезилээн турар ужурлуг.

1974 чылдың январь 1-де турган байдал-биле алырга, республиканың совхозтары киирген тарылга ээлчештирилгезинин 50 хүүзүн шингээдип алган. Чамдык совхозтар тарылга ээлчештирилгезин шингээдип алыр талазыбиле ажылдарны чедиишкинниг чорудур турар. Чижээ, «ҮТКА 25 чылы», ССРЭ-нин 50 чылы аттыг, «Саян», «Кызыл тараачын», «Бурунгаар», «Көк-Тей» совхозтар тарылга ээлчештирилгезинде киирген шөлдерни 92—100 хуу чедир шингээдип алган. Бо айыткан ажыл-агыйлар тарылга ээлчештирилгезин шингээдип алырда, хөрзүнүү эки болбаазырадырынче, минералдыг болгаш органиктиг чемишчидилгелерни төгеринче, үнүштүн хоралакчылары-биле, аарыглары-биле, бок үнүштер-биле демисежиринче, үрезинни белеткээринче, чайын тараалардың ажаалдазынче оваа кичээнгейни салып турар. Маңаа чижек кылдыр «Кызыл тараачын» совхозту ап көрээлинер. Ол ажыл-агый курүктүрүлге болгаш аңгыс андарылгазының планын чылдын-на күүседип, шөлдерге чүгле дээди репродукцияның үрезиннерин чажып турар. Тарылганың хуусааларынга кичээнгей салып, үрезинни чажар мүрнүүда хораннап, хүнге чылыды дөгеп ап турар. Тарылга ээлчештирилгезин шингээдирде ажыл-агыйның иштинде чер тургузуунүн материалдарын 1968 чылдан бээр кылып, ажыглап келген. Түс-түс культураларны дараалаштыр тарыырынче шилчиринин планын бригада бүрүзүнге чедирген. Шөл бүрүзүнүн төөгүзүнүн дептерин ылавылап бижип турар. Тарылга ээлчештирилгезинин шөлдеринге түс-түс культураларны дараалаштырылганын схемазын ёзугаар тарып турар. Шак ынчаар чоруткан ажыл бодунун боттут үрезиннерин 200 ажыг сургуулдары практика эрттирип киржирлер. Ол дээрге, улуг күштүр. Часкы тарылгага уткуштур ындыг конкурсту эрттирери бисте барык чаңчыл апар чыдар. Аңаа сургуулдар баш удур ыяк белеткенгеннер—деп, училищениң улуг мастери Павел Иванович Шашков биске тайылбырлады.

Конкурстуң түңнелинде теорияга болгаш трактор башкарарынга эки түңнелдерни бирги курсчу Виктор Ткачук, үшкү курсчулар Владимир Гавитов, Василий Абрасов, Юрий Филиппов олар көргүскеннер. А уруглар оолдардан база чыдып калбаан. «Кызыл тараачын» совхозтан келген Людмила Даньшина, дуржулга станциязынан келген Наташа Ведмашкина, Бай-Тайга кызы Бадарчы Кара-кыс олар конкурстуң негелделерин эки күүсеткен, башкыларының болгаш эш-өөрүнүн макталын чедип алганнар.

Кызылда № 3 кодээ профессионал-техниктиг училищениң сургуулдарының аразынга болган «Мергежилге эң дээре кижи» деп конкурс ынчаар солун болуп эрткен. Аңаа училищениң он үш бөлүүнден шилиттинген, эки өөредилгелиг 40 ажыг кижи киришкен.

Тиилекчи болуп шылгараанларга байырлыг кежээге конкурстуң чемпионунуң ленталарын дипломнар-биле кады тывыскан. А эки көргүзүүлүг болганнарны Хүндүлел бижиктер, өртектиг барааннар-биле түс-туста шаңнаан. Кежээниң төнчүзүнде училищениң сургуулдары солун программалыг концерт көргүскеннер.

ЧУРУКТАРДА: «Мергежилге эң дээре кижи» деп конкурстуң киржикчилериниң билет ап, айтыыг харылаан турары. Оң талазында — конкурс шөлүнде трактор.

К. САРЫГ-ООЛ.
А. НЕВОЛИННИҢ фотолары.

Чер ажылының бедик культуразы дээш

тиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни тарааларның чайгы ажаалдазынга, хөрзүнүү хат алырынга удур хемчеглер алырынга база-ла улуг кичээнгейни салып турар. Оон түңнелинде совхоз чыл бүрүде-ле чаагай дүжүттү ап, хөрзүннүң үнүш-дүжүткүрүн бедидип турар. Бо совхозта тоску беш чылдың баштайгы үш чылында тараның гектардан ортумак дүжүдү 12,8 центнер болган.

«ҮТКА 25 чылы» совхоз тарылга ээлчештирилгезин шингээдирде, шөлдерге хой чылдыг сигеннер (люцерна) тарыырынга, шоолуг үнүш-дүжүткүр эвес черлерни болбаазырадырынга улуг кичээнгейни салып турар. Ол чорук хөрзүннүң үнүш-дүжүткүрүн бедидеринге, хөрзүннү быжыглап, байыдарынга эки салдарны чедирген. Ону кылырда совхоз тарылга шөлдерин кызырбайн, а сиген шөлдерин, одарларны культурлуг болдурарының күсели-биле чедип ап турар.

Чер ажылының культуразын экижидеринге, хөрзүннү болгаш үрезинни ыяк белеткээринге, хөрзүннү хат алырынга удур хемчеглерниң комплексизин ажылдап кылырынга, органиктиг база минералдыг чемишчидилгелерни төгеринге, тараның ажаалдазынга кичээнгей салбайн турар ындыг ажыл-агыйлар тарылга ээлчештирилгезин кылын турза-даа, оон боттуг үре-түңнелди албайн турар. Ындыг ажыл-агыйларга «Чыраа-Бажы», «Барлык», «Шекпээр», «Найырал», «Сүт-Хөл», «Тес-Хем» совхозтарны хамаарыштырып болур. Бо ажыл-агыйларның кол агрономнары чер ажылының культуразын бедидеринче, тарылга ээлчештирилгезин шингээдип алырынче чогуур кичээнгей салбайн келген. Оон түңнелинде, «Чыраа-Бажы» совхозка ажыл-агыйның иштинге чер тургузуунун материалдары читкен. Ындыг болганда, тарылга ээлчештирилгезин шингээдип алыр дугайында чугаа турып болур бе, ынчаш? «Барлык» совхозка ажыл-агыйның иштинге чер тургузуушкунун 1970 чылда-ла чоруткан, ынчалзажок тарылга ээлчештирилгезин ам-даа шингээдип албаан. түс-түс культураларны дараалаштыр тарыырын барымдаалавайн, тарылга ээлчештирилгезинин шөлдерининң кызыгаарын хажыдып, шөлдерниң төөгүзүн биживейн турар. Бо чоруктар кандыг үржүктүт болганыл? 1973 чылда «Чыраа-Бажы» совхоз гектар черден дөңгүнле 2,8, «Барлык» совхоз —2,3, «Найырал» совхоз 5,1, «Ак-Туруг» совхоз — 2,9 центнер дүжүт алган.

Моон кандыг түңнелди кылып болурул. Тарылга ээлчештирилгези биле дүжүт шүүт харызааалыг дээрзи тодаргай-дыр. Тарылга ээлчештирилгезин шын шингээдип алыр болза, дүжүт бедик болур. Ону мурнакчы ажыл-агыйларның дуржулгазы амыдыралга бадыткаан. Оон-биле чергелештир уттуп болбас ужурлуг чүүв болза, тарылга ээлчештирилгезин шингээдип албышаан, чер ажылының культуразын бедидериниң комплексилиг хемчеглерин алыры болур.

Тарылга ээлчештирилгезин оожум шингээдип турарының бир чылдагааны болза, ону чер-черде чедир үнелевейн турары болур. Киирген тарылга ээлчештирилгезин шингээдип ап турарын Кодээ ажыл-агый министерствозунун чер тургузуунун киллизи кошкак контрольдап турарын үстүнде айыткан фактылар херечилеп турар.

Практиктиг улуг ужурдузалыг болгаш тарылга ээлчештирилгезин шингээдип алырынга шүүт салдарлыг болуп турар чамдык айтырыгларны республикада өртем албан черлери (Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы, республиканың агрохимлабораториязы болгаш өскедаа черлер) кончуг оожум өөренип көрүп, азы мырыңай өөренип көрбейн турар. Чижээ, тарылга ээлчештирилгезинин яаны-бүрү хевирлериниң экономиктиг үре-түңнелдиниң дугайында айтырыгны дуржулга станциязы өөренип көрбээн. Хөрзүнү камгалаар талазы-биле хемчеглерниң системазын шоолуг өөренип көрбээн болгаш бүрүн комплексизи-биле ажылдап кылбаан. Хөрзүнү хат алырынга удур хемчеглерни республикада чүгле 12 ажыл-агый шингээдип ап турар. Бо чугула айтырыгларны шинтирлээринге Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы чогуур салыышкынын киирер ужурлуг.

Ынчангаш, киирген тарылга ээлчештирилгезин шингээдип алыры хүвүн негелделиг айтырыы болуп турардыр. Районнарның кодээ ажыл-агый эргеледдериниң, ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери киирген тарылга ээлчештирилгезин дүрген шингээдип алырынче чогуур кичээнгейни салыры эргежок чугула. Тугум чаагай дүжүттү чедип алырының шын оруу ол. Тарылга ээлчештирилгези биле чер ажылының бедик культуразы чарылбас ужурлуг.

Г. ЛАРИОНОВ,
республиканың совхозтарының бүдүрүлге каттыжышкынының кол агроному.

СТУДЕНТ-ШИНЧЭЭЧИЛЕР ЧОГААДЫП КЫЛГАН

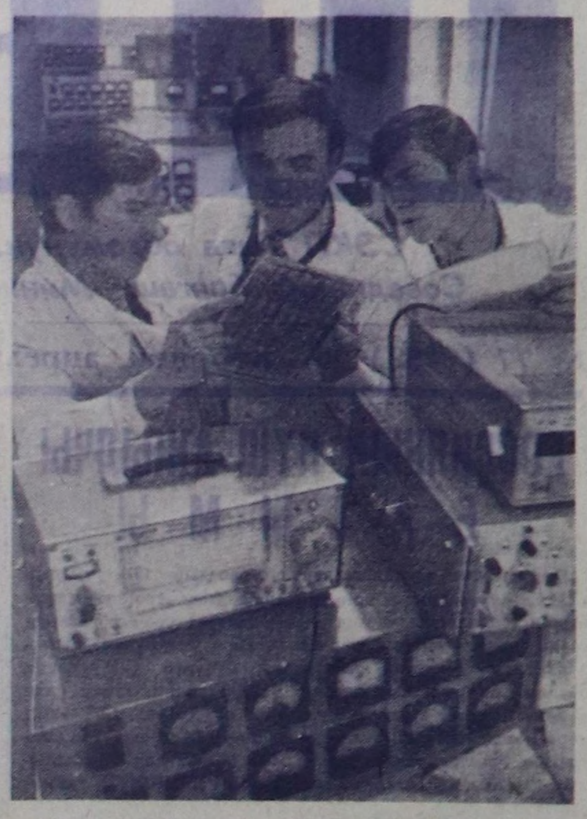

Пермьниң политехниктиг институдунуң автоматика болгаш телемеханика кафедразынга студентилерниң эртем ниитилелиниң киржилгези-биле кылып, тургускан херекселди бедик частоталыг фазометр деп адаар. Интегралдыг схемалар ёзугаар кылган ол электроннуг херексел чондуруп, кылган соонда демиг кезектерниң иштинде төк күүжүн шуут чазыг чок хемчээр аргалыг. Ол кезектерниң боттарынга дегбейндаа ындыг хемчээшкинни кылып болур.

Студентилерниң Новосибирскиге болган Бүгү-россия делгелгезинге ол бедик частоталыг фазометрни специалистер дыка үнелээн. Ону дыка хөй бүдүрүлге черлериниң телээлекчилери сонуургап көргеннер.

Ол институттуң студентилери эртем шинчилелиниң калбак программазын боттандырып турар. Чүгле автоматика болгаш телемеханика кафедразында безин чүс чээрби ажыг студентилер эртем ажылын кылып турар. Олар алды лабораторияларда дуржулгалыг шинчээчилер-биле кады бүдүрүлге черлерин автоматчыдарының сорулгазын шиитпирлеп турарлар.

ЧУРУКТА: Пермьниң политехниктиг институдунуң студентилериниң эртем ниитилелиниң кежигүннери, бедик частоталыг фазометриң тургузукчулары Виктор Нареев, Василий Лавров болгаш Виталий Кондаков олар.

Э. КОТЛЯКОВТУҢ фотозу.

ПМА.

СУГГАТЧЫЛАР ЗВЕНОЗУ

Ховалыг Данзынның хары ам алдан ажа берген. Ынчалза-даа бо ажыл-ишчи кижи бодунун ынак мергежилинден — чер суггарарындан салдынмаан. Ол 1973 чылда «Алдан-Маадыр» совхозтун суггатчыларының чарыжынга тиилекчи болган. Ховалыг Данзынның үш оглу база адазының изин базып, суггатчылар болуп ажылдап турар. Адашкылар бир звенода кирип турар.

«Алдан-Маадыр» совхозтун Ак-Даш салбырынга бо чылын 824 га черни суггарары көрдүнген. Ол ажылды боттандырары-биле 4-4 кижи составтыг 6 звенону тургускан. Оларның кылыр ажылын тодараткан болгаш онааладаларны берген. Түс-түс суггатчылар тоску беш чылдын бо тодарадыкчы чылында боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алган. Хоочун суггатчы Ховалыг Данзын гектар чер бүрүзүнден 16 центнерден эвээш эвес дүжүттү алырын шиитпирлээн.

Ам суггатчылар звенолары часкы суггатка белеткел ажылдарын чоруда бергеннер.

С. НААДЫМ.

ҮРЕЗИН АРЫГЛААШКЫНЫ

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Чодураа салбырында үрезин арыглаашкыны шалыпкын чоруп турар. Бо чугула ажылга херээженнериң киржилгези улуг. Олар бо хүннерге чедир 450 тонна кызыл-тас, 150 тонна сула, 200 тонна арбайның үрезиннерин шынарлыг кылдыр арыглаан.

Үрезин арыглакчылары С. Найыы, Б. Ланзат, З. Барынмаа болгаш оон-даа өскелер хүн нормазын ажыр күүседип, кызымак ажылдап турар.

Я. КЫРГЫС.

Кожазын кыйгырган

Каа-Хем районда «Ленинчи орук» совхозта хойжу Доокур Очур-оолдуң коданында 430 ажыг төрүүр хой ам кидан түлүк хураганнап турар. Хой хүр болган, чаш төл менди.

Хойжу тоску беш чылдың үшкү чылын багай эвес көргүзүглерлиг эрттиргеш, тодарадыкчы дөртү чылда бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Малчын төрүүр 100 хойдан 105 хураганны камгалап алдырын, хой бүрүзүнден 3,4 кг дүктү кыргыырын, 100 центнер сигенни, 1000 боодал будук-бүрүнү белеткээрин хүлээлгезинде айыткан.

Доокур Очур-оол ол-ла совхозтун хоочун хойжузу Оржак Очур-оолду социалистиг чарышка кыйгырган. Чарыштыг оңнүктер аалдажып, ажылының арга-дуржулгазын солчуп турар. Хойжуларның кайызының-даа ажыл-херээ эки.

М. ЛАМА.

ЧАРЫШТЫГ ХОЙЖУЛАР

Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхозтун мурнакчы хойжулары Оржак Алдын-оол биле Оржак Доржу олар бо тодарадыкчы чылда аразынга социалистиг чарыштын керээзин чарып алган. Оржак Алдын-оол 100 хойга онааштыр 100 хураганны, хой бүрүзүнден 2,0 кг дүктү, а Оржак Доржу — 100 хойдан 104 хураганны, хой санындан 2,0 кг дүктү алырын хүлээнген.

Чарыштыг ийи хойжу боттодунун ажыл-ижин сонуургажып, аразында аргыжып, арга-дуржулгазын солчуп турар.

Амгы байдал-биле алырга, О. Алдын-оолда 325 хой төрээн, оон ынча хураган менди, ам-даа 17 хой төрүүр. А хоочун хойжу О. Доржунун коданында 359 хой төрээн, 361 хураган алдынган. Ынчангаш чарыштыг хойжулар ачыр-дачыр чоруп турар.

М. МАЖАА.

МЕРГЕЖИЛ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КОНКУРС

Марттың часкы чылыг хүнеринин бирээзи. Хоорайдан ырак эвесте, ыржым чыткан шөлге, кызыл өстерлиг ылгавыр өргенчигештерни черчерде кадап каан. Оон ужунда «ДТ-75» деп үш трактор чыскаалыпкан. Оларның чоогунда ажылчын хептерлиг, хөректеринде дугаарларлыг, бир үеп, хып дээн аныяк ооллар, кыстар шутум дег чыскаалыпкан турлар. Хөгжүмнүң хөглүг аялгалары диңмиреп турар. Ол үеде чыскаалганнарның мурнунга бажының дүгү буураара берген, ортумак дурт-сынныг кижи үнүп келди.

— Эргим аныяктар! Бөгүнгө чедир өөренген билиңерни, чедип алган мергежилиңерни «Мергежилге эң дээре кижи» деп конкурска көргүзер ужурлуг силер. Ынчангаш аңаа тиилекчи болурунарны күүседим—деп, ол чугаазын эгелээн, сургуулдарның мурнунда туруп турар чугула сорулгаларны, конкурстуң негелделерин тайылбырлап берди. Ол дээрге, училищениң директору Кирилл Филимонович Шишигин-дир.

Ында-мында чыылганнарның аразында чугаа-соолу хөгжүм аялгалары-биле каттышкаш, дем чаа-ла ыржым чыткан шөлге чаптыла берди.

Конкурс-даа эгелээн. Сургуулдар баштай стол кырында салып каан чыткан билеттерни алгаш, ол-ла черинге харылаан турлар. Бир аныяк уруг алган билединде айтырыгларны тодаргай болгаш делгереңгей кылдыр харылады. Ол кымыл дээрзи сонуургап айтыра бердинис. Ыраккы Бай-Тайганың «Кара-Хөл» колхозундан келген Бадарчы Кара-кыс болду. Ол бистиң айтырыывыска мынча диди:

—Училищени доскаш, бодумнуң төрээн колхозумга барып ажылдаар мен. Мени ында четтикпейн манап турар.

Бо конкурска шупту он үш уруглар киришкен. Оларның айтырыглар харылаан, тракторларны чорудуп турарын көөрге, ооллардан бичиидаа дудак чок болду.

Мындыг конкурсту училищеге ам үш удаа эрттирип турары бо. Ол сургуулдарга кончуг ажыктыг. Олар баштай теорияга кайы хире белеткенип алганын билеттерде айтырыгларга харылаарлар. Оон соонда ону практика кырынга көргүзери-биле тракторларны башкарарлар. Бо чорук кижи бүрүзүнге улуг өөредилгиг шылгалда болур.

— Ам удавас республиканың колхоз, совхозтары часкы чер андарылгазынче кирер. Аңаа бистиң училищениң 200 ажыг сургуулдары практика эрттирип киржирлер. Ол дээрге, улуг күштүр. Часкы тарылгага уткуштур ындыг конкурсту эрттирери бисте барык чаңчыл апар чыдар. Аңаа сургуулдар баш удур ыяк белеткенгеннер—деп, училищениң улуг мастери Павел Иванович Шашков биске тайылбырлады.

Конкурстуң түңнелинде теорияга болгаш трактор башкарарынга эки түңнелдерни бирги курсчу Виктор Ткачук, үшкү курсчулар Владимир Гавитов, Василий Абрасов, Юрий Филиппов олар көргүскеннер. А уруглар ооллардан база чыдып калбаан. «Кызыл тараачын» совхозтан келген Людмила Даньшина, дуржулга станциязынан келген Наташа Ведмашкина, Бай-Тайга кызы Бадарчы Кара-кыс олар конкурстуң негелделерин эки күүсеткен, башкыларының болгаш эш-өөрүнүн макталын чедип алганнар.

Кызылда № 3 кодээ профессионал-техниктиг училищениң сургуулдарының аразынга болган «Мергежилге эң дээре кижи» деп конкурс ынчаар солун болуп эрткен. Аңаа училищениң он үш бөлүүнден шилиттинген, эки өөредилгелиг 40 ажыг кижи киришкен.

ДЕЛГЕМ ХОВУЛАР МАНАП ТУР

Бистиң республиканың мурнуу талазында Эрзиниң девискээринде карак четпес делгем ховулар чаптылган. Оларда колхоз байлаа он-он муң хой одарлап чоруур. Ажыл-агыйларның ап турар орулгазының бежен ажыг хуузу хой ажылындан кирер. Оон ангыда, хой эъди бүдүреринин бот-үнези база чиик. Моон алгаш көөрге маңаа хой ажылын улам хөгжүдериниң аажок улуг дузалыы тодаргай-дыр.

Сөөлгү чылдарда районда партия, комсомол организациялары, колхозтар баштаар черлери кодээ ажыл-агыйның бо чугула адырынче аныяк өскеннерин хаара тударының хемчеглерин ап келген. Аңаа холбашкан айтырыгларны партия, комсомол хуралдарынга, пленумнарга чугаалажып турар. Сөөлгү ийи чылда комсомол организациялары 60 хире аныяктарны хой ажылынче чоруткан. А хой төрүп турар үеде чыл бүрүде 130 хире ооллар, кыстарны сакменщиктедип чорудары чаңчыл апарган.

ВЛКСМ райкому аныяк хойжулар ортузунга чарышты тодаргай удуртуп, «Эң эки аныяк хойжу» деп конкурсту чорудуп, слёттарны эрттирип, хоочун хойжулар-биле оларның ужуражыышкынарын организастап турар.

Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» колхозтун комсомолчулары Хеймерек биле Аяк-Хээ Ондарларның кыйгырынга «Шын» солунга парлаан харыызында беш чылдың тодарадыкчы чылында Эрзиниң аныяк хойжулары канчаар ажылдап, кандыг түңнелдерни чедип ап турарын тодаргай чугаалаан болгай. «Чаа орук», «Коммунизмче орук» колхозтарның баштаар черлери, оларда партия, комсомол организациялары комсомолчу-аныяктарның бир-бир хойжу бригадаларын тургузары-биле оларда аныяктарны быжыглаан.

Мал ажылында аныяктарның ажылдаарынга, өөрениринге, дыштанырынга таарымчалыг байдалды тургузар дээш партия, совет, комсомол болгаш ажыл-агый органнары таарымчалыг байдалды тургузуп турар. Ылаңгыя оларга кино, концерт көргүзериниң, почта, автолавка өй-шаанда четкен турарының, эмчи дузаламчызы көргүзериниң айтырыгларынче улуг кичээнгей салдынган.

Эрзиниң делгем ховуларында чыл бүрү өзүп, хөгжүп турар хой ажылы аныяктарны манап турар. Бо дээрге чымыштыг, нарын-даа, хүндүлүг-даа ажыл. Аныяктар маңаа база боттарының шудургу ажыл-херээ-биле эрес-пидим чоруун, мергежилин илередип көргүзер апаар.

А. АРАКЧАА.

Таарымча чок бажыңнар

Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының № 4 бригадазының турлаанга дөрт кодан тогдуларны бо чылын кыштаткан. Ук кыштатга малчыннар чурттаар ужурлуг бажыңнарны алды чыл мурнунда тудуп эгелээн. Чүгле чаңгыс бажыңны бо кыжын ажыглалда киирген. Олче малчын Сержин-оол кежүп кирип алган. Бажыңнын соогу хөлчок, соңгалары чаңгыс хаҗыт, шалазы эки тыыттынмаан.

Өске ийи бажыңны январь төнчүүнде кылып доскан. Ынчалзажок ол бажыңнарга кижи чурттаар арга чок, ишти соок электри чырыын киирбээн. Бажыңнарны бо хире ур тудуп, ону болур-чогуур-биле кылбайн турар чорук станциянын директориязының малчыннар дугайында сагыш салбайн турарының херечизидир. Моон ур-биле малчыннар өглерде чурттап олурар.

М. ДЫРТЫК.

ЧУРАГАЙЛАР ЧУГААЛАП ТУРАР

Улуг-Хем районда «Х Улуг хурал» колхозтуң ажыл-агыйының кол угланыышкыны мал ажылы. Ол дугайын колхозтуң ажыл-агый, сан-хөө ажыл-чорудулгазын көргүскен сан-чурагайлар тодаргай айтып турар.

Эрткен 1973 чылда колхоз 563.770 рубльди мал ажылындан, оон иштинде 256.426 рубльди дүк, 52.744 рубльди сүт, 254,600 рубльди эт, алгы-кеш сатканындан киирип алган.

Ынчалза-даа сөөлгү үш чылда, тодаргайлаарга, 1970 чылдан бээр колхоз малдың баш санын өстүрериниң планын күүсетпээн. Оон хараазы-биле 1972—1973 чылларда эттиг, дүктү будүреринин болгаш күрүнеге садарының планын күүсетпээн. Колхоз 1973 чылда күрүнеге 56 тонна 3 центнер эттиг, 16 тонна 6 центнер дүктү чедир сатпаан.

Будурулге планында көрдүнгени-биле алырга, күрүнеге садар малдарын ортумак дириг деңзизи бода малдың 300 кг, хой, өшкүнүн 40 кг турган, а херек кырында бода малдың 268 кг, шээр малдың 34,5 кг болган. Чиик деңзилиг малды хой башты саныр турарының хараазы-биле мал бажын өстүрериниң планы күүсеттинмезинге чедирген.

Малдың өлүп хораар чоруу хой. Оон-биле кады төрүүр 100 баш малга онааштыр алдынып турар чаш төл эвээш. Чижээ, эрткен чылын 100 инектен 59 бызааны, 100 хойдан 56 хураганны алган.

Малдың продуктулуу чавыс. Чижээ, эрткен чылын бир хойдан-на 2,6 кг дүк кыргып алыр план чүгле 1.950 кг кылдыр күүсеттангеи. Чыл эгезинде 25.718 хойдан 65.844 кг дүктү алыры планнаттынган турган. Ынчалза-даа кыргылдага чүгле 22.936 хой киргеи. Оон хараазы-биле 20.250 кг дүк планнап каанынга чедир алдынмаан.

Хойнун баш санын өстүрериниң планы күүсеттинмээни база оон продуктулуу куду болганы одарларны чөп ажыглаайн турарындан улуг хамаарылгалыг боон турар. Чайлагларын делгем одарлары ажыглаттынмайн турар. Каш чүзүн малды кыштаглар чоогунга, чер агынга тырып алгаш чайлагладыр чорук малга деңгилде бербээн. Хураганнарны күзүн сентябрь, октябрь айларга чедир иезиби-биле кады тургузары хойларын күш ап семирииринге шаптык боон келген.

Малчыннарның хууда харыысалга чогу-биле малдың өлүр, чидер, самчыгдаттынар чоруу хөй. Чүгле 1973 чылда 48 баш чылгы мал, 75 инек, 455 хой, 14 өшкү, шупту 562 баш мал колхозтун каражазы болган. 1973 чылдың эгезинде малчыннарның колхозка эрги өрези 23.738 рубль турган. Ол түнден 12.045 рубльди колхозка төлээн. Ынчалза-даа малчыннарның колхозка өрези 1973 чылда 46 мун рубль ажа берген. Оон барык 20 мун хирезин малчыннар колхозка төлезе-даа ам-даа 26 мун ажыг рубль артып турар.

Мурнунда малчын турган өре-самчыгдалдыг чамдык кижилерни суд болгаш истелге органнарынче киирген. Оларның иштинде шиитиргеннери-даа бар. Ынчалза-даа малдың өлүп хораар база самчыгдаттынар чоруу-биле демисел ам-даа кошкак.

Бо чылдың февраль айда болган колхозчуларның отчёт-сонгулдалдыг хуралынга мал ажылында четпестерни чайладырынче колхоз баштаар черниң кичээнгейин угландырарын артель кежигүннери саналдар турган. Ону күүседири—Уставтыг негелде болур.

С. ДУВАА,
колхозта ревизия комиссиязының даргазы.

Хөй уруглуг иелерни „Иенин алдары“ орденнер болгаш „Иенин медалы“ медальдар-биле шаннаар дугайында Тыва АССР-нин Дээди Соведининң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунуң өмүнээзинден шаннаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Орус Иргитовна Аранчыт — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Олча Хертековна Кудерек — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Хапак Хертековна Чамы — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Александра Иргитовна Ламаазан — Тээли сес чыл школазының интернадында кижизидикчи.

Маай Иргитовна Севээн — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Самдай Хертековна Хомушку — Тээли суурда өг-бүле ээзи.

Сарыг-Тараа Хертековна Соржу — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Чысымаа Салчаковна Чамбый-оол — Бай-Тал суурда өг-бүле ээзи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Александра Сарыг-Доңгаковна Аныарат — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Көк-кыс Дамбыйовна Күжүгет — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Зинаида Иргитовна Куржут — Тээли ортумак школазының библиотекары.

Бира Дашовна Хертек — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Көкен Салчаковна Хертек — Кызыл-Даг ортумак школазының башкыы.

Часкал Тараачыновна Хертек — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Хөвежик Быран-ооловна Ооржак — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Баара Лаа-Сюрюновна Саая — «Хемчик» совхозта уруглар яслизинин ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мочурга Суваанчаповна Доңгак — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Дугул Дамбыйовна Монгуш — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Сыпыын Хуна-Саловна Ооржак — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Өшкү-Саар Сотпаевна Ооржак — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Анчымаа Сюр-ооловна Саая — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Ичин Мижитовна Хертек — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Өшкү-Саар Мижитейовна Хомушку — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Сесимаа Сюрюновна Хомушку — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Александра Начыновна Монгуш — Аянгаты суурда өг-бүле ээзи.

Мария Өктек-ооловна Ооржак — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Хорлуу Чанзановна Ооржак — Аянгаты суурда өг-бүле ээзи.

Доскурмаа Бюрбюй-ооловна Саая — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Хирлиг-кыс Такпановна Саая — Эрги-Барлыкта участок эмнелгезинин санитарказы.

Светлана Санчыыевна Сарыглар — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Сендажы Куударовна Хомушку — Шекпээр суурда өг-бүле ээзи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Серенмаа Лопсановна Бурбүй-оол — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Раиса Санчаевна Делег-оол — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

Долгармаа Хомушкуевна Доңгак — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Фаина Кенденовна Монгуш — район эмнелгезинин санитарказы.

Арган-Уруг Белековна Саая — Аянгаты библиотеказының библиотекары.

Саая Болчыровна Сатанова — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

Калдар Байыровна Хомушку — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Октүй-кыс Тенекооловна Чалгын-оол — Ак-Довурак ортумак школаның ажылчыны.

ӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Долгай-оол Кижээевна Монгуш — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Санчай Даваевна Монгуш — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

Дарый Сосканмайевна Ондар — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Анай-оол Сапыковна Ооржак — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИН АЛДАРЫ» ОРДЕННИН III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Алдын-Соо Доржайевна Ооржак — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Кербы Санчыевна Ооржак — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫН I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Тамара Дамчат-ооловна Монгуш — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Шулуун Тоорукпайевна Монгуш — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Александра Чыргаловна Сат — райпотуң Ийме магазинининң садыгчызы.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИН МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫН II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Дина Сундуйевна Монгуш — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

Долзаг Салбагаровна Монгуш — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Оюу Седеновна Монгуш — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Кара-кыс Чыпчыкайевна Ондар — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Хорлумаа Самбыновна Ондар — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Серенмаа Борзын-ооловна Тулуш — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

(Уланчылыг)

«Шынның» тайылбыр булуңу

ИТАЛИЯ

Италия болза Европаның мурнуу талазында Апеннин чартык ортулукта, Сицилия, Сардиния болгаш өске-даа бичии ортулуктарда туруп турар. 301,2 муң квадрат километр девискээринин хөй кезээ даглардан болгаш шаттардан бүткен. Чүгле 25 миллион га черни кодээ ажыл-агыйга ажыглап турар. Чурттакчы тону 55 миллион 90 муң кижи (1973 чылда сан-биле). Италия бодунуң амгы хевирее-биле делегей каргазынга түс чылдан үгле ажыг үе мурнунда тыптып келген. Оон девискээринге турган монархиялар болгаш княжестволар 1870 чылда чаңгыс күрүне кылдыр каттышкан.

Италия — парламентилиг республика. Күрүненин баштыны — эрге-чагырганың область органнарының төлөөлериниң киржилгеан-биле парламентинин ийи палаталарындан чеди чыл хуусаалыг соңгудар президент болур. 1971 чылдың декабрьдан бээр Италияның президентизи — Джованни Леоне.

Италия — индустрия-аграрлыг чурт. Капиталистиг күрүнелерниң үлетпүр бүдүүлгезинде соң бот-дедзизи 1972 чылда 3,2 хуу (капиталистиг делегейде 6-гы черде) болган. Чурттуң национал продукциязында үлетпүр 40,5 хууну, кодээ ажыл-агый 12,4 хууну, саарылга болгаш ачы-дуза чедирери 47,1 хууну эжелеп турар. Италия оттулар түүл күрлавыры болгаш үлетпүр чиг-эди хөй-хөй хевирлери ховарорай, ынчангаш оларны өскээртен кирп сөөртүп турар.

Үлетпүрүн машина тудуушкыны, аъш-чем, химия, пес-таавы, металлургия болгаш нефть болбаазырадылгазы ышкаш адырлары дыка сайзырангай.

Кодээ ажыл-агыйы колдуунда чер үгланыышкынныг. Бүтү ажыглалдыг шөлдерниң чартыындан хөйү 23552 улуг чер эдилекчилериниң (50 гадан хөй черлиг) холунда. Ынчаарга чуртта 1,5 миллион хире чери чок болгаш эвээш черлиг тараачыннар база 1,7 миллион кодээ хөлечиктер бар. Италияның кежигүн бооп бактаан турары Нинти рынок чурттарындан кирп сөөрткен продукцияларга кыстырган. чурттуң ажыглалдыг черлери 1961 чылдан 1970 чылга чедир 1,5 миллион гектарга кызырылган. Италия тараа, эът, хөвен, дүк талазы-биле хереглелдерин боду хандыртының шыдавас болганда, оларның дыка хөйүн даштыкыдан кирп сөөртүп турар.

Италия — социал чөрүлдөлериниң чурту. Ында албан өзүзү-биле бүрүткеткен 1 миллион хире ажыл чок кижилер бар. Чурттуң феодалдыг артыышкыннар ам-даа күштүг мурнуу черлеринде ажылчы чоннуң байдалы онза берге. Сөөлгү он чылдарда оон Италияның соңгу чүгүче 1,3 миллион хире кижи ажыл дилеп көшкен, а 700 муң хире кижи даштыкы чуттарже чорткан.

Италия — Соңгу-Атлантика эвилелинин (НАТО-нун) кежигүну. Оон девискээринде АКШ-тың болгаш НАТО-нун эзээн каш шериг базалары турып турар.

Дайын сөөлүндөги чылдарда Италияга демократтыг чаартылгалар дээш, делегей империализминин дайынзырак димзеннишкиннеринге удур, тайбын дээш улустуң шимчээшкини калбарган. Ол шимчээшкинни 1921 чылда үндезилеттинген Италияның Коммунистиг партиязы баштап турар. ИКП кежигүннериниң санының талазы-биле (1,6 миллион кижи) капиталистиг делегейниң чурттарында эң улуг компартия болур. ИКП-ниң Даргазы — Л. Лонго, Чиңгине секретары — Э. Берлингуэр. Төп органы — «Унита» деп хүннүң үнер солун.

Италияның ажылчы чону боттарының экономиктиг болгаш социал эргелерин камгалап, фашистиг кыжаныышкынга удур чурттуң бүгү демократтыг күштериниң чаңгыс эви дээш демисежип келген. Забастовкалар үгле экономиктиг эвес, харын политиктиг шынарлыг бооп турар. 1972 чылда болгулаан забастовкаларның түнелинде үгле үлетпүр безин 39,5 миллион шакты чидирген.

Италия Совет Эвилели болгаш социализминин өске-даа чурттары-биле экономиктиг, культурлуг болгаш эртемтехниктиг харылзааларны калбартырынга сонуургалдыг. 1966 чылдан 1970 чылга чедир ССРЭ биле Италияның арызында садыг саарылгазының хемчээли ийи катап улгаткан. 1973 чылдан эгелээн газ дамчыдылгазы-биле Италияже 100 миллиард ажыг кубометр совет бойдус газын чорудып бээриниң база ССРЭ-же Италиядан газ үлетпүрүнге хереглээр хоолайларны болгаш өске-даа дерилгелерни чорудуп бээриниң дугайында ЭНИ дээр концерн-биле чарган дугуржулга, а ол ышкаш Тольятти хоорайда чиик автомобильдер заводунун тудуунга киржир дугайында ФИАТ-биле чарган дугуржулга советитали экономиктиг харылзааларның хөгжүлдезинге дыка улуг рольдуг болган.

Тайбың дээш демиселдиң программазы бүгү улустарның эрге-ажыктарынга дүгжүп турар

СЭКП-ниң XXIV съездизининиң үш чыл болган оюн бүгү делегейге калбаа-биле демдеглеп эрттирген. Бо болуушкунга холбаштыр чер-де болганда СЭКП-ниң ленинчи даштыкы политиказының улуг чеднишкиннери, съездиниң хүлээп алганы — бүгү улустарның эрге-ажыктарын барымдаалаан Тайбың программазының улуг ужур-дузазын онзалап демдеглеп турар. Ол программаны амыдыралга боттандырары дээш СЭКП ТК-ның, оон Политбюзунуң болгаш эш Л. И. Брежневтиң бодунуң кайы хире бижиг турушту, мерген уганныг болгаш кызымаккай ажылдап турарын даштыкы солуннарның үүлдериниде, аңгы-аңгы чуртларның политиктиг ажылдакчыларының чугааларында тодаргайы-биле көргүстүнген.

* * *

СЭКП-ниң XXIV съездизининиң соонда эрткен үе болза, оон шиитпирлериниң Совет Эвилелинге болгаш бүгү делегейниң улустарынга, делегейниң коммунистиг, ажылчын шимчээшкиннеринге кайы хире улуг ужур-дузалыын херек кырында бадыткаан дугайын «Трибуна люду» солун бижээн. Сөөлгү үш чыл дээрге, СЭКП-ниң XXIV съездизининиң айытканы Тайбың программазын чедиишкинниг күүседириниң үезин болган.

XXIV съездиниң хүлээп алган Программазын чайгылыш чокка боттандырарынга СЭКП ТК-ның, оон Чиңгине секретарының улуг салдышкынын демдеглевейн барып болбас деп солун бижээн.

Социалистиг чурттарның тайбың даштыкы политиказының көскү, улуг чеднишкиннери-биле ходбаштыр сөөлгү үеде делегей кырында болгулаан чогумчалыг чаартылгаларга Тайбың программазының төөгүлүг улуг ужур-дузазын онзалап демдеглевейн барып болбазын «Руде право» солун бижээн. СЭКП-ниң XXIV съездизинин соонда эрткен чылдарда Тайбың программазын амыдыралга боттандырары дээш аажок хөй үүлдер кылдынганын тодаргайы-биле көрүп турар бис деп «Руде право» солун демдеглээн.

Совет коммунистерниң съездизининиң хүлээп алганы Тайбың программазының ол хире кайгамчыктыг чеднишкинниг бооп турарының чылдагааны чогум үүдел? Тайбың программазында айыткан бүгү үүлдер социалистиг чурттарның үүгле национал, аңгы болгаш интернационалчы эрге-ажыктарын камгалаан эвес, харын-даа бүгү чер бөмбүрээзинин миллион-миллион кижилериниң идегелин болгаш күзел-соруун илереткен бооп турарында-дыр. Чогум-на оон ужурунда делегейниң калбак хөй-ниитизи ону деткип келген болгаш деткиир-даа апаар. Тайбының төөгүлүг программазының айыткан оруу-биле моондаа соңгаар чоруур бис деп «Руде право» түнелинде бижээн.

АКШ-тың Коммунистиг партиязының Национал даргазы Генри Уинстон СЭКП-ниң XXIV съездизинин хүлээп алган программазын амыдыралга боттандырып турарының ачызында амгы, үеде делегей байдалы улам идегелдиг бооп турар деп медеглээн. Съезд соонда эрткен үш чыл иштинде делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкыны дээрге-ле, Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттарның арызында харылзааларны чогумчалыг болдурганы, Европаның айыыл чок чоруун быжыглааны, Мурнуу-Чөөн Азияга тайбыңны катап тургузарынга идиги кылганы болгаш Чоокку Чөөн үүкке дайынны соксатканы ол болур.

Термоядролуг дайынның үнүп болур айыылын эвээжедир сорулга-биле кылганы боттуг болгаш чугула базымнары дээш Совет Эвилелинге бүгү делегей өөрүп четтирер үжурлут деп Уинстон онзалап демдеглээн. Тайбың программазы кижи төрелгетениин төөгүзүнге эң-не улуг ужурдузалыг документ бооп артар, үүге дээрге, бүгү диптериниң кижилериниң эң-не буянныг эчис сорулгаларын айтып турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизининиң хүлээп алганы Тайбың программазы онза чедиишкиннинг күүсеттинин турарын америк дешилгелиг солун «Дейли Уорлдтуң» редактору Карл Уинтер чугаалаан. Тайбының совет даштыкы политиказы делегейниң оон-биле кады америк-даа хөй-ниитинин санал-оналыңга улуг салдарын чедирген. АКШ-тың реакционерлериниң дүшкүүрлүг чоруктуң чавырылдырарынга шаптыктаар дээш кылып турар бүгү үүлдери турза-даа, американнарның хөй кезии делегей байдалын экижидери дээш туржуп турар. Тайбың программазында айыттынган эчис сорулгаларны күүседири — бүгү кижи төрелгетениң эрге-ажыктарын камгалаары ол болур.

Сөөлгү үеде делегей байдалының экижээн чоруу болза, СЭКП-ниң XXIV съездизинге үш чыл мурнунда хүлээп алдынган Тайбың программазын херек кырында боттандырганының түнели болур деп бүгү чурттарның тайбың талалакчылары үнелеп көрүп турарын Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Чиңгине секретары Ромеш Чандра СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан.

Ол үш чыл дээрге, вьетнам улустуң тиилелгелериниң чылдары, араб чурттарның улустарының, Африканың болгаш бүгү диптериң улустарының хостадга дээш демиселинге чедиш алган чеднишкиннериниң чылдары болган деп ол демдеглээн. Ол дээрге, делегейге кады ажылдажылганы калбартырының чылдары-дыр.

Тайбың дээш, национал хамаарышпас болгаш шынныг чорук дээш, социал дешилге дээш демиселге Тайбының совет программазының салдарлыг бооп турарын бистиң бөмбүрзектиг бүгү-ле булуннарыдан көрүп болур. Эрткен чылын Москвага бооп эрткен тайбыңга ынакшылдыг күштериниң Бүгү-делегей конгрезиниң ажылындан ол программаның күчүлүг салдар-халдавырлыы, оон улуг ужур-дузалыы база тодаргайы-биле көзүлген. Тайбының совет программазының херек кырында боттанышкынының кайгамчыктыг үреттүнелдериниден чаа-чаа күштерни болгаш сорук киришкинни Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлели моон-даа соңгаар алыр апаарын Рбмеш Чандра түнелинде чугаалаан.

Францияның тайбың дээш шимчээшкининиң национал бюрозунуң кежигүну Роже Бийе мынча деп чугаалаан: СЭКП-ниң XXIV съездизинин хүлээп алганы Тайбың программазының улуг ужур-дузалыг, эргежок чугулазын сөөлгү үш чыл дургузунда бүгү делегейниң болуушкунларының байдалы бүзүреллдин-биле бадыткаан турар. Тайбыңга ынакшылдыг күштериниң Москвага болган Бүгү-делегей конгрезинге Францияның төлөөлериниң составы-биле барып киржир аскежиктиг болган мен. СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң аңаа чугаазы конгресстиң киржикчилери, бистериниң шуптувустуң эң ханы сонуургалын болдурган. Ол, сөөлгү үеде делегейге болган бүгү өскерлиишкиннерни эң-не тодаргайы-биле анализтеп чугаалаан, делегей ареназынга Совет күрүненин чайгылыш чокка боттандырып чорудуп турары Тайбының калбак программазының кол-кол сорулгаларын ханызы-биле тайылбырлаан.

(СЭТА).

Акша-хөренгинин үне чокталыышкыны Японияның улус массаларынга аар-берге чүүк бооп турар. Ол чорук өртекүненин соксаал чок улгадыышкынын болдуруп, ажылчы чоннарының экономиктиг байдалын улам дорайтадып турар.

Амыдырал-чуртталганын бакыраап, өртек-үнезиниң аартаанынга удурланыышкынны илередири-биле Токионун ажылчы чоннары сөөлгү беш чылдың эң улуг митингизин эрттирген. Аңаа 300 муң кижи киришкен.

ЧУРУКТА: найысылалдын «Иоиоги» парыгында массалыг митингиде.

М. ДЕМЧЕНКОНУҢ фотозу.

СЭТА-ның корр.

Даштыкы информациялар

ЧИЛИДЕ ТЕРРОРНУ СОКСАДЫР

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Чилиде шериг хунтазының ханныг үүлгедиишкининиң үргүлчүлеп турарын буруу шаап турар медеглелди Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүдели кылган.

Сальвадор Альенденин чазаанга шынчы бооп арткан шериг албаныгларны «күрүненин өскерликчилери» болгаш «хоралакчы ажыл-чорудулга» кылганы дээш буруудадып, оларны судган, шиидерин ында организастап турарын ук медеглелде айыткан. Чүс-чүс офицерлерни болгаш солдаттарны тудуп хоругдаан, оларның чамдыызын хилинчектеп, шаажылап өлүргүлээн. Генерал Альберто Бачелет кара-бажына өлген.

Шериг эрге-чагыргазы ындыг истеп-сүрүүшкүннерни болгаш шаажылалдарны шеригге демократтыг үзелдиг кижилерни арыглап, узуткаар болгаш Чилиде кедергей террорга, кем-херек үүлгедиишкиннеринге удурланып турар кижилерни коргудуп, сүртедир дээш кылып турарын медеглелде демдеглээн.

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүдели тайбын дээш демиселдиң национал комитеттерин, делегейниң бурунгаар дешилгелиг бүгү кижилерин Чилиде террорну соксадыры дээш кампанияны улам калбартырынче кыйгырган.

* * *

СОФИЯ. (СЭТА). БУР-нун Ала-чурт фронтузунун Национал Чөвүделинин чаында Чилиниң улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазының болгар комитедин тургускан.

Комитеттин сорулгазы болза, чурт иштинге Чилинин улузу-биле эп-сеткил каттыштырылгазының шимчээшкинин улам калбартыры, ол ажылды делегейде дешилгелиг күштер-биле холбаштырары бооп турар. Ол ышкаш чили улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының фондузун база тургузар деп турар.

Комитет бодунун бирги хуралында медеглел хүлээп алган. Ында шериг хунтазынга улур чили улустуң демиселин долузу-биле деткип турарын илереткеш, Луис Корваланны, Клодомиро Альмейданы болгаш чили бүгү патриоттарны шуптузун доп-дораан хостаарын негеп турар.

* * *

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентинаның найысылалында үнүп турар. «Опиньон» солунунуң Сантьягода дипломаттыг кижилернин чугаалап турарынга үндезилээш, Улусчу чангыс эптин чазаанга чили даштыкы херектер министри турган Клодомиро Альмейда аар байдалда турарын дынаткан. Оон амы-тыны айыылда таварышкан.

Ону өске-даа сураглыг политиктиг болгаш күрүне ажылдакчылары-биле кады Досон ортулукта албадалдыг ажыл кылдыртыр, өлүм лагеринге эллээн каш ай дургузунда хоругдалга тудуп турганы билдингир. Оон соонда Клодомиро Альмейданы Сантьягода шериг училищезинин каземадынче — хоругдал черинче шилчидипкен. Ону үргүлчү-ле эттеп-соп хилинчектеп, өлүм лагеринге албадалдыг ажыл кылдыртканының, эмчи дузаламчызын бербээнинин түнелинде оон катыкшылы дыка бакыраан. Улусчу чангыс эптин чазаанга национал камгалал министри болгаш иштики херектер министри турган Хосе Тоаны өлүргени ышкаш, ону база-ла ынчыг арга-биле узуткаларын чили өлүрүкчүлер күзеп турарлар деп, ол-ла солун бижээн.

Перу черге империалистиг монополиларның контроль чокка тергиден турган чоруун узуткаар талазы-биле В. Альварадонуң чазааның программазы чоннуң шиитпирлиг деткимчези-биле амыдыралга чеднишкинниг боттанып турар. Перуну үптеп, кончуп турган «Интернэшнэ петролеум компани» дээр америк компанияны национализастаан чорук баштайгы чугула базым болган. Чурттуң кол байлаа болуп турар нефтини тывар болгаш ажылдап кылыр чугула ажылды ам «Петроперу» деп күрүненин национал компаниязы боттандырып турар.

ЧУРУКТА: «Петроперунуң» Лимада бажыңы.

Е. АЛЕКСЕЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

„РАБОТНИЧЕСКО ДЕЛО“ СОЛУН: МАОИЗМ ДУГАЙЫНДА

СОФИЯ. (СЭТА). Ангы-аңгы ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбын ёзу-биле кожа-хелбээ догуннаашкынының принциптерин делегейде уламна калбаа-биле хүлээп көрүп турар апарган деп «Работническо дело» солун бижээн. Ынчалза-даа делегейде дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынынга калчаалыы-биле удурланып турар күштер ам-даа бар бооп турар. Оларга Кыдат Улус Республиканың амгы удуртукчулары долузу-биле каттыжып киргеннер.

Маочулар дүшкүүрлүг чоруту чавырылдырарының бүгү-ле хемчеглеринге шаптыктарынче чүткүп турарлар. Бүгү делегейге тайбыңны камгалаарының болгаш быжыглаарының дугайында, улустар болгаш күрүнелер аразында кады ажылдажылганы, бот-боттарын билчирин калбартыр дугайында ССРЭ-нин кандыг-даа санал-сүмелерин Пекиннин чагырыкчылары нүүлдеп, аңаа калчаалыы-биле удурланып турарлар. Олар империалистиг күрүнелерге Оожум океаннын болгаш Мурнуу-Чөөн Азияның девискээрлеринде боттарының шериг-далай болгаш шериг-агаар күштерин улам улгаттырарын саналдап турар. Маочулар шак-лэ ындыг хоралакчы политиказын Европага база-ла нептередирин оралдажып турар.

Европаның айыыл чок чоруу, Чоокку Чөөн үүкте байдал, делегей харылзааларынга күш ажыглаарындан ойталаары дээн ышкаш, ындыг өй чугула айтырыгларны маочуларның ынчаар хажыдып турары дээрге, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга шаптыктаары, амгы үедеги чөрүлдөөлерни улам нарыыдадыры, антисоветтиг күштер-биле эвиледжири дээш оларның кылып турар үүлгедиишкиннери-дир деп «Работническо дело» бижээн. Маочулар Совет Эвилелин нүүлдеп, буруудадыр дээш бар-ла шаа-биле оралдажып турарлар.

Совет Эвилели Кыдатка хөй-хөй чылдарның иштинде харам чокка дузалажып келген. ССРЭ тургустунуп келген маргылдаалыг айтырыгларны тайбың ёзунуң чугаалажышкыннарын кылыр арга-биле шиитпирлээринге кажан-кеззеде белен болгаш идеология талазы-биле ийи аңгы турушту күрүнелер аразынга харылзаалар-биле кажан-даа холуштур көрбейн турар деп солун айыткан. Ынчаарга кыдат удуртукчуларының калчаалыг антисоветизмин чогум чүүн-биле тайылбырлаарыл ынчаш? Ону маочуларның марксизм-ленинизмни хажыдып, оон өскерилгени-биле болгаш социализмниң дайынларының эрге-ажыктарын камгалаан үүлгедиишкиннер кылып турары-биле тайылбырлаар ужурлуг. Кыдат политиктиг ажылдакчыларын ССРЭ-ге удур бүгүле хоралыг үүлгедиишкиннерин — оларның боттарынга удуртулга кылын турар апарганы кол сорулгазы-дыр. Амгы үеде Пекиннин удуртуп турар бөлүк кижилер делегейниң реаксылыг бөлүктеринге баран болур дээш, антиимпериалистиг күштерге хора чедирер дээш болдунар-ла бүгү нүүлдүг үүлгедиишкиннерин кылып турарлар деп «Работническо дело» солун түнелинде бижээн.

Космосту өөренирингe чугула үе-чада

«ЗОНД-1-НИҢ» УЖУДУУШКУНУНУҢ ОН ЧЫЛ БОЛГАНЫНГА

Айны болгаш ыракты космосту шинчилээринин совет программазында чугула черни «Зонд» аппараттарны салып үндүрери эолеп турар. 1964 чылдын апрель 2-де «Зонд-1» станция ужудуп үнген, оон соонда ол серияның чеди ындыг аппараттары база ужуп үнгүлээн.

«Зонд» станцияларның шиитпирлээр сорулгалары улгаткан, нарыыдаан тудум-на оларның конструкциязы улам сайзырангайжып турган. Аппараттарның чаа борт системалары болгаш конструкциязының элементилери, чедиркич-ракеталар база космостуң черде комплекизинин системалары эжиндг келген.

Эдилге кылыр шимчедикчи тургузуглар, харылзааның, энергия-биле хандыртынарының системалары «Зонд-1» станцияга хыналданы эрткен. Сыллыстар барымдаалап угланышкын тывары, станцияны улам дүргедилир шимчедикчи тургузугну ажылдадыры ийи улаа чедиишкинниг күүсеттинген.

Электрореактивтиг плазма шимчедикчилерни «Зонд-2» станциянын космоска ужудуушкунунун үезинде шылгап көрген. Оларның дуузазы-биле дыка үр үеним иштинде станцияның Хүче угланышкының башкарып келген. «Зонд-3» станция Айның биске көзүлбес артыы талазын чурукка тыртты́рган, оон иштинде автоматтыг «Луна-3» станцияның чурукка тыртты́рбаан девискээринин кезээ база бар. Ол чуруктар Айның Черден көзүлбес талазының кырының дугайында тодаргай медээлерни алыр арганы берген.

«Зондуларның» аразында Айны долгангаш, Черге катап чедип келгилээн аппараттарның ужудуушкуннары онза черни ээлеп турар. «Зонд-5-тин» мурнунда Айже болгаш планеталарже салып үндүрген аппараттарның чангызыдаа Черге дедир ээп келбээн. 1968 чылда бешки «Зонд» Айны долгангаш, космоска ужударының ийиги дургенибиле делегейде эн баштай Черге чедиишкинниг ээп чедип келгеш, бистин планетавыстын боду бүткен элеринчизинин дугайында, космос делгеминин физиктиг шынарларының дугайында улуг хемчээлдиг үнелиг медээлерни чернин лабораторияларына эккеп берген.

«Зонд-6» аппаратты Черже башкарып бадырарының схемазын эжиктеп. Делегейнин парлалгазы ол ужудуушкуннуң ужур-дузазын тайылбырлап турган, Айны долганганының сөөлүнде аппараттарның Черже дедир ээп келириниң чаа аргазының тускай онзагайын болгаш кедилиин онзалап демдеглеп турган.

Ындыг арга-биле бадары аная —баллистиктиг бадышкындан дыка хөй үүлдер-биле ылгалыр. Башкарып бадырарда тускай хевирниң маневрын кылыр. Бадырып орар аппаратты ийи катап атмосфераже киирер, оны кылырда «аэродинамиктиг шынарны» (көдүрер күштүн дорт удурланыышкынның күжүнге хамаарылгазын) ажыглаар. Шенелде доозулганының сөөлүнде академик Г. И. Петров «аэродинамиктиг шынарны» ажылап бадырары» ужудукчулуг ужудуушкуннарга, келир үеним ракета транспортун тургузарынга улуг ужур-дузалыын демдеглээн. «Зонд» станцияларда тургускан хөй санныг эртем аппаратуразының аразында дириг амыганнарлыг контейнерларни салып кааны база солун бооп турар. Ол дээрге организмге космиктиг факторларның салдарын шинчилеп көөрүнүң талазы-биле космос эразының баштайгы чылындан бээр совет биологтарның эгелээн дуржулгаларын уламчылааны ол болур.

Айже ушкаш, Черже дедир ээп чедип келир ындыг ужудуушкуннарны оон сөөлүнде «Зонд-7» биле «Зонд-8» аппараттар боттандырган.

«Зонд» аппараттарның ужудуушкуннары совет космос техниказының өзүп орар сайзыралын чайыннанчак кылдыр көргүскен, Айның болгаш Черже эң чоок планеталарның бойдузун өөренирингe моон сонгаргы чедиишкиннерни дыка хөй үүлдер-биле белеткээн. Чижээлээрге, космоска кылган дуржулгаларын түннелдерин Черге дораан эккеп алырын чедип алган чорук «Луна-16» биле «Луна-20» станцияларның херекселлерининг эккелгени ай довурааның шынарларын лабораториянын эн нарын аргалары-биле шинчилээр арганы берген.

Хүн системазының телоларының болгаш космос делгеминиң шынарларының дугайында ховар медээлерби-биле эртемни байлакшыдым турар «Луна», «Марс», «Венера» чергелиг аппараттарның одуруунда «Зонд» станциялар база турупкан.

Л. МАРКЕЛОВА.
(СЭТА).

МУЗЫКА БОЛГАШ ҮЕ

«Совет музыка болгаш чоннуң амыдыралы»—ССРЭ-ниң композиторларының апрель 2-деп 8-ке чедир Москвага болур V съездизинин кол темазы ол.

Бөгүн ажыттынар ол съездиге эвилелдешкен болгаш автономнуг бүгү акы-дуңма республикалардан 650 делегат, а ол ышкаш Совет Эвилелиндеп болгаш даштыкыдан 300 аалчы олуржур. Съездиниң Кремльдиң Улуг ордузунга эртер баштайгы хүнүндe баштаар черниң отчёт илеткелин болгаш Төп ревизия комиссиязының илеткелин дыннаар. Отчёт илеткелди ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар черинин бирги секретары Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Т. Н. Хренников кылыр.

Съездиниң дараазындагы хүннерде хуралдары Эвилелдер бажыңының колонналыг залынга эртип, чоннуң амыдыралы-биле композиторларның харылзааларынга турасскааткан калбак чугаалажылгалар болур.

Массалыг музыка жанрларының хөгжүлдезинин, совет музыканы пропагандалаарының айтырыгларын, ажылчы чоннарның эстетиктиг сонуургалдарының тургустуларынга радионуң болгаш телевиденнеиң ролүн делегаттар чугаалажыр.

Чогаадылгага чаартыкчы болур чоруктун, чаа чедингир уткалыг аргаларны дилеп тыварының, янзы-бүрү национал культураларының удурдедир салдар чедиржириниг айтырыглары съезд киржикчилериниң кичээнгейин хаара тудары чигаиниг чок.

Бистин музыкавыстың чедиишкиннериниң калбак көрүлдеи бүгү чуртка съезд мөрнунда болган. Сураглыг композиторлар — янзы-бүрү музыка жанрларының төлээлекчилери эң дээре концерт залдарынга, культура ордуларынга болгаш клубтарга чогаадыкчы отчёттарын үш ажыг ай үезинде кылып келген.

Съездиниң түпелиинде Москвага онзагай хевирниң музыка фестивалы болур. Оон программазында 30 концертти болгаш шиини киирген. Бүгү жанрларның чогаалдарындан тургустунган концерттерге Москваның, Украинаның, Латвияның, Литваның, Казахстанның, Армениянның болгаш эвилелдешкен өске-даа республикаларның кол-кол коллективтери киржир.

(СЭТА-ның корр.).

Польша культураның байырлалы

Бистиң чуртувустуң бүгү эвилелдешкен республикаларына апрель 2-ден 11-ге чедир польша культураның хүнери эртер. Уран үүлдүң болгаш найыралдың бо байырлалын Польша Улус Республиканың 30 чылынга турасскаадыр.

— Совет Эвилелиниң болгаш Польша Улус Республиканың аразында культура талазы-биле кады ажылдажылга үргүлчү калбарып турар — деп, **польша культура хүннерин эртпреринің оргкомитединиң даргазы, ССРЭ-ниң культура министриниң оралакчызы В. Ф. Кухарский** СЭТА-ның корреспондентиниге чугаалаан. —Уран үүл коллективтерин, солистерни аргыштырары, сиилиге болгаш чурулга уран үүлүнүң делгелгелерин, кинофестивальдарны, чогаадыкчы чыыштарны, конференцияларны организастаары ол кады ажылдажылгага идиг берип турар.

Польшаның кол-кол шин театрлары, симфония болгаш эстрада оркестрлери бистиң чуртувуска хөй удаа оюн көргүзүп келген. Польша улусчу уран үүлдүң онзагай бүдүштүүн болгаш хөй янзы хевирлиин көргүскен «Мазовше», «Гленск» дээр ыры болгаш танцы ансамбльдери совет көрүкчүлериниң калбак сонуургалын хайныктырган. Варшаваның Улуг театрының болгаш Познаньның операзының Москвага база өске-даа хоорайларга гастрольдары улуг болуушкун болу берген.

Боттарының эолчээнде бүгүле кол-кол совет уран чүүл коллективтери болгаш артистер улусчу Польшага оюн көргүзүп келген. Оларның аразында ССРЭ-ниң Күрүнеиниң академиктиг Улуг театрының, Москваның Горький аттыг академиктиг уран чүүл театрының коллективтери, Совет Армияның Александров аттыг ыры болгаш танцының ийи дакпыр Кызыл Тук орденниг ансамбли бар. Олар болгаш оон-даа өскелер совет уран үүлдү акы-дуңма чуртка төлептин-биле төлөөлээн.

Совет-польша культурлуг кады ажылдажылгага культура хүннери онза черни эолээр. Польша улустуң культуразының чедиишкиннерин ам бистиң чуртувуска көргүзүп алызындан улуг байырлал болур. Ол байырлал бөгүн Кремльдиң съездилер ордузунга польша уран чүүл мастерлериниң байырлалдыг улуг концерти-биле эгелээр. Ол концертке «Мазовше», Польша Шерингиң төп уран чүүл ансамбли, польша пионерлериниң «Гавенда» дээр ниити ыры, театрының, кинонуң, эстраданың сураглыг артистери киржир.

Польша культураның байырлалы Москвадан Совет Эвилелиниң бир үүс хоорайларына улажыр. Кауناска, Вильнюске, Ригага Варшаваның национал филармониязының оркестри ойнаар. Кол-кол польша солистер болгаш дирижёрлар польша музыканың симфониялыг концерттеринге киржир. Бистиң театрларывыстың опера шиилеринге кол рольдарны сураглыг польша ыраажылар ырлап күүседир. Эстрада уран чүүлү калбак болур.

Байырлал үезинде дыка хөй солун делгелгелер ажыттынар. Москва Төп делгелге залынга «XIX үүс чылда болгаш XX үүс чылдың эгезинде польша уран чуруглашының дээжилери», «Польша — чурт болгаш кижилер» деп ийи делгиирни хары угда көргүзер. Бирги делгиир Польшаның чуруглга уран чүүлүнүң реалистиг чаңчылдары-биле таныштырар. Ийиги — фотографияның аргалары-биле акы-дуңма социалистиг чурттуң дугайын, амыдыралдың бүгү талаларына оон чонуның чедиишкиннериниң дугайын чугаалап көргүзер. ССРЭ-ниң В. И. Ленин аттыг Күрүне библиотеказынга москвачылар ном делгиирин көөр. Польша авторларның ССРЭ-ниң улустарының дылдарынче очулдурттунган чогаалдарының үндүрүлгелерин аная делгээр. Хүннериң программазы польша номнуң болгаш музыка литературазының декадазын эрттиреринде, польша авторларның шин болгаш музыка оюннарын, польша композиторларының чогаалдарындан концерттерин, кинофильмнер көргүзерин база көрүп турар.

Москвага культуравың совет болгаш польша ажылдакчыларының — чогаалчыларның, композиторларының, чурукчуларның, кинематографистерниң, архитекторларның ужуражышкыны болур. Дыка хөй хоорайларга советпольша найыралдың кежээлери эртер, лекциялар болгаш беседалар болур.

— Польша культура хүннериниг калбак болгаш хөй-янзы хевирлиг программазы бистиң чуртарывыстың аразында акы-дуңма харылзааларны улам быжыглаарынга, совет болгаш польша улустарының аразынга культура талазы-биле кады ажылдажылганы улам ханыладырынга идиг бээри чигаиниг чок деп, В. Ф. Кухарский түңнелинде чугаалаан.

ИЙИСТЕР ИЙИСТЕРГЕ ААЛДАП ЧОРААН

Польшаның Гданьск хоорайынга чоокта чаа солун ужуражыышкын болган. Польша хамаатылар Леокадия болгаш Бронислав Рихерттерниң беш ийис — ийи ыыс болгаш үш оол уругларынга оларның Даниядан «өөрү»—Лейф болгаш Гиссер Хансеннерниң уруглары—дөрт ийис оолдар аалдап чорааннар.

Аңгы-аңгы дылдыг болгаш назылыг-даа болза, олар дораан-на эптиг-эзлдек бооп, кады ойнай бергеннер. Дани ийистер алды-алды харлыг, а бичии Рихерттер үүгле май айда үш харлаар.

ЧУРУКТА: польша ийистер Агнёжка, Ева. Адам, Роман болгаш Петрус Даниядан келген ийис алышкылар Бриан, Карстен, Аллан болгаш Дан-биле дораан-на таныжып алганнар.

ЦАФ-ПМА-ның фотозу.

ШИЛИНДЕК МӨГЕЛЕР ИЛЕРЭЭН

Эрткен дыштаныр хүннерде хостуг хүреш талазы-биле Кызылдың өөредилге черлериниң бирги чери дээш маргылдаа болуп эрткен.

Маңаа хоорайның № 35 профтехучилищеэнинің мөгелери чедиишкинниг хүрешкеш команда талазы-биле бирги черни алгаш хооркүүскомнуң күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчиир кубогу-биле шаңнаткан. Башкы институдуның, № 3 көдээ профтехучилищениң командалары ийиги, үшкү черлерни эолээн.

Деңзи аайы-биле бирги черлерни дараазында мөгелер алган: Александр Доржу (№ 35 профтехучилище), Анатолий Монгуш (№ 3 профтехучилище), Ондар Оюн-оол (башкы институду), Матвей Допуй-оол (көдээ ажыл-агый техникуму), Олег Доржу, Сергей Доржу, Вячеслав Кара-Тоннуг (ужелээ башкы институду), Александр Балабанов (№ 35 профтехучилище).

Бо маргылдааны республиканың бирги чери дээш апрель 13—14-те болур хостуг хүреш маргылдаазынга киржир шилиндек мөгелерни шилиири-биле организастаан.

Ч. ООРЖАК,
ССРЭ-ниң спорт мастери.

Хүлүмзүруг дээш... шаңнал

Польшаның «Хүлүмзүруг ордени-биле» эң баштай шаңнаткан даштыкы кижи болза Күрүнеиниң төп ойнааракта театрының тургузукчузу болгаш удуртукчузу ССРЭ-ниң улустуң артизи Сергей Образцов болган. Оон театры Польшага дөрт катап оюн көргүзүп чораан. Образцовчулэрның кижилерни өөртүр, хөгледир уран чүүлү аныяк-чалыы поллктарга аажок таарышкан.

...Январьның соок кежээзинде шаннал Москвага чедип келген. Ол шанналды болгаш улуг бөлүк кызыл чечектерни «Күрьер польски» солунуң кол редактору Цезарий Леженьский, чогаалчы Януш Пшимановский болгаш журналист Крыстина Окушко олар ээзинге байырлыг ёзуби-биле тывыскан. Даартазында эртен ойнааракта театрынга келген бичии көрүкчүлер аная эвес байырлалдың киржикчилери болу бээринге чигзинмээннер.

Уругларның мурнунга «Дөрт танкист биле ыт» деп оларның ынак телефильминиң автору Януш Пшимановский үнүп келген. Чаагай эки чорук дээш, кижилерге өөрүшкү хайырлаар аас-кежик талантызы дээш шанналды — «Хүлүмзүруг орденин» бичии поллктарның канчаар бодап тып алганын ол чугаалап берген. Ындыг аная эвес шаннал-биле Польшада 96 кижи шаңнаткан.

...Сценага бичии оолак көстүп келген. Тудуп чораан шокар ыяжы-биле шаланы үш катап соктааш, ол өөрүшкүлүг алгырган:

— Дыннаңар! Дыннаңар! Дыннаңар!

Хөгжүм үнү чиртиңейни берген. Цезарий Леженьский аалда улустан айтырган:

— Сергей Образцов мында бар бе?

— Бар!—деп харыы дыңналган сөөлүнде, алдаржаан артист адыш часкаашкынарынга үдетпишаан, театрның сценазынга үнүп келген.

— Поляк уругларның мурнундан силерни шанналдарның иштинден эң-не аяс хүн дег шаннал-биле шаннап тур бис. «Хүлүмзүруг ордениниң» эдилекчизинге кызыл чечектерни тураскаадып бербишаан, хатка, шуурганга чөрүштүр кеззеде хүлүмзүрүүн, өскелериниг хүлүмзүрүүн албадап чоруурунну негеп тур мен—деп, Ц. Леженьский аная чугаалаан.

— Кеззеде хүлүмзүрүүн чоруурумну болгаш өскелерни хүлүмзүрүүр кылдыр албаадаарымны аазап тур мен—деп, Образцов байырлалдыбиле катаптавышаан, шанналды хүлээп алган. Ол аажок хөлзеп девидей берген.

—Бо кончуг өөрүнчүг шаннал-дыр, ол хүлүмзүрүүрүн хүлээндирип турар болза-даа, мээн ам ыглаксаам кээп тур. Ынчалза-даа өөрүшкүден карак чажы кээп турары ол-дур. Бүгү назынымда кижилерни аас-кежиктиг болдурарын оралдажып келдим, ынчангаш болум база аас-кежиктиг-дир мен. Польша уругларга менди-чаагай, хөглүг болгаш боттарының чуртунга ажыктыг кылдыр өзерин күзедим. А ол чүл дээрге, олар кеззеде аас-кежиктиг болзун дээн олдур—деп, артист уламчылап чугаалаан.

Любовь ВОСКРЕСЕНСКАЯ,
ПМА-ның корреспондентизи.

МАШИНА-БИЛЕ ЧУГАА

Электроннуг машинаның ажыктыг кылдыныының коэффициентизин канчап бедидерил?

Горькийде Дузалал математиканың болгаш кибернетиканың эртем-шинчилел институдунуң база физика-техниканың шинчилел институдунуң эртемденнери ол айтырыгны боттарыныы-биле бир янзы кылдыр шиитпирлээннер. Олар нарын эртем-техниктиг бодалгалар бодап турган «М-222» ээп электроннуг саналга машиназын программажыдарының үндезиннериниң башкызы болуп «дакпырлап» ажылдаар кылдыр албадапканнар.

Тускай кылган сайзыраңгайжыдылгалар машинаның күүседип турар кол даалгаларын ара соксатпайн, аңаа программажыдарының амгы методтарын студентилерге өөредирин дагзыр арганы берген. Тускай өрээлде турар элээн каш пультуларны «М-222» машинага кошкан. Ол өрээлде турар өөреникчилер машина-биле чугаалажып турар. Олар математиканы хамаарыр янзы-бүрү бодалгаларны машинага бодадырыбиле бергеш, харыызын доп-дораан ап турар.

Оон-биле кады электроннуг саналга машинаны программажыдарының дүрүмнерингe херек кырында өөредир. Бир эвес алгоритмниг дылдың нормаларын хажыдып айтырыг салыр болза азы ол айтырыгда математика талазы-биле частырыглар бар болза, электроннуг машина берген даалганың шын-мегезин хынаарын дилээр, бир эвес эргежок чугула херек апарза, студентиниң уттупкан үүлдерин айтып бээр. Машина-биле шак ынчаар шуут-ла дөрт харылзажыр чорук кыска хуусаада нарын бодалгаларны программажыдып чаңчыгар арганы берип турар.

«М-222»-биле чугааны хары угда алды пультуну дамчыштыр чорудуп болур. Ынчан «чугаалажып турар» кижи бүрүзүнге машина чүгле оон-биле ажылдап турган ышкаш болур, чүге дээрге ол машина салган айтырыгга кончуг дүрген харылаар ийикпе, азы айтырыгны шын эвес салганын дораан эскерип каар-дыр.

Электроннуг саналга машиналарының кылып болур үүлдериниң чүгле чамдыызын башкы ажылынга ажыглап турарын айтыр херек. Оон-биле чергелештир ол-ла үеде шинчилел ажылдарының чоруп турар хире-шаа-биле математиканың эң нарын бодалгаларын ол машина бүрүну-биле бодап берип турар.

Бо чаа метод программажыдылганың үндезиннеоин өөренирингe үнер үеним барыкла 10 катап ыызырар арганы берген.

В. ИОНОВ.
СЭТА-ның корр.
Горький.

АДАЛЫГДА КИЖИ ЧОРГААР

Ажы-төлду кижизидеринге адаларның киирип турар үлүг-хуузу улуг дээрэ биллдингир. Ынчалаа-даа, уругларны чүгле пелер болгаш школа кижизидер дээн хоонуг чамдык адалар база бар. Оон кедерезе оларның кижизидилгезинче сагыш салбас, ог-бүлезиниден, ажы-төлүндеи дезин чоруур арын-нүүр чок ийи-чаңгыс адалар ам-даа бар.

Уругларының азыралыга акша төлөөр ужурлуг кезимел ада В. Александров Ташкент хоорайга чаштының чеде бергеш иитилелгё ажыктыг ажыл кылбайн, маңгысталчак амыдырал-биле чурттап турган туттурган. Чоокта чаа болуп эрткен Кызылдың улус суду ажы-төлүн азыраарындан чеди чыл иштинде дезин келген Александровтуң хөрээн көргеш, ону кеземче харымсалгазынче киирген болгаш эрткен чылдарда уругларын азыраарынга бээр ужуруг турган акшазын төлөөр кылдыр шииткен.

Ажы-төлүн кижизидеринге үлегерлиг аданың дугайында бижикседим. Чөөн-Хемчик районда «Алдан-Маадыр» совхозка чылгычылап, бызаңчылап-даа ажылдап чораан Ламазан Сайындыкович Ондарны оон ажыл-ишчизи, ажы-төлүн кижизидеринге киирген үлүг-хуузу дээш эшөөрү үндүлээр. Хайлыг аарыгдан уругларының иезин мочүзе-даа «ава чок өскүс»—деп состу Ламазан Сайындыковичиниң дөрт уруу эскербейн барган. Өскүс калган чаштарын азыраар, оларны чонуң чоон оруунче киирип, эртемниг кижилер кылдыр өстүрер дээш эвээш эвес күштү ол үндүрген.

Адазының буянныг хөрөө халас барбаан: Ламазан Сайындыковичиниң дөрт кызы ам эртем-билигни чедип ап, тускай ог-бүлелиг, улуг кижилер болган.

Улуг уруу Шалдаак Сүт-Хөл эмнелгезинде, Даңзызы Кызылда күрүнеиниң башкы институдун дооскаш, ам Бажың-Алаак ортумак школазының директорунда ажылдап турар. Красноярскиниң эмчи институдун дооскаш, ам Казань хоорайда аспирантурада өөренип турар Светазы удавас төрөөн Тывазынга хаа кээр. А Иркутскиниң садыг техникумун дооскаш, Самаалдайда ажылдап турар бухгалтер кызы Раяның аалынга Ламазан Сайындыкович чоокта чаа чеде бээрге, хеймер кызының уруглары кыргаачазынга чассын, маңнажып турганын көргеш, магадаан мен.

Буянныг ада Ламазан Сайындыкович ам пенсияда. Оларның иезин чоктатпайн эки азыраап, эртем, билиглиг кижилер кылдыр өстүрүп, кижизиткени дээш кыстары ачазынга өөрүшкүзүн илередип, чаңчыл өзугаар оон-биле үргүлчү сүмележип чоруурлар.

А. СИДОРКИН.

АЖЫКТЫГ УЖУРАЖЫЛГА

Балгазының № 11 көдээ профессионал-техниктиг училищезинге Кызылдың башкы институдунуң студентилери чедип келгеш, хостуг болгаш самбо хүрешке эш хуузунуң ужуражылгазын эртиргеп. Аалчыларның аразында хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Ондар Өргелээр, самбого спорт мастеринге кандидат Евгений Ефремов, хостуг хүрешке спорт мастеринге кандидат Вячеслав Кара-Тоннуг болгаш өскедаа шыырак мөгелер бар.

Ийи хүн үргүлчүлээн спортчу демиселдин түңнелинде хостуг хүрешке Балгазын училищезинің командазы тиилээн. Деңзи аайы-биле бирги черлерни С. Чооду, В. Ондар, О. Ондар, А. Балчий-оол, Б. Лопсан, В. Кара-Тоннуг, С. Дьяков олар алган.

Самбо хүрешке башкы институдунуң командазы шылгараан.

Тиилекчилерге хүндүлел бижиктерни, тураскаалдыг белектерни берген.

Спорт мастери болгаш спорт мастеринге кандидаттар-биле ужуражылганы база эрттирген. Олар боттарының спортчу чедиишкиннерин чыылганнарга чугаалап бергеннер. Балгазының профтехучилищезинің күш-культура башкызы Минчиир-оол Дайынчыны бедик мергежилдиг мөгелерни белеткеп турары дээш республиканың спорт комитединиң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

Эш хуузунуң ужуражылгазы спортчу мергежилди бедидеринге ажыктыг болган.

Б. БАЛЧИЙ-ООЛ.

СИВУЧИЛЕР— ЧАСТЫҢ МЕДЭЭЧИЛЕРИ

Сахалинниң барыын талакы эриинде Невельскиниң балык портунуң чалгыг күжү намдадыр бетондан кылган тургузуу далайның сивучи дээр аңнарының чазын чыглыр чери апарган. Тюлень уксаалыг ол аңнар дыка кортук. Невельски дээрге сивучилерниң кижилерге эң чоок туруп турары карачаңгыс чер болур. Сивучилер хоорай кварталындан үүс хиреметр черде турар. Сивучилер чыглыр черни хоорай Совединиң тускай доктаалын ёзугаар камгалалга алган. Ол аңнарны боттарының хүртүлери болгаш медээлери-биле дүвүреттпес дээш суднолар, далай буксирлери безин ол черни оюп, ыраа-биле эртип турар.

ЧУРУКТАРДА: Невельскиниң № 1 школазының үшкү классчылары. Олар боттарының хүн демдеглелдеринге: «Сивучилер эриинге келген. Сахалинде час дүшкен» деп бижип алганнар. (Үстүнде). Невельск порттуң чалгыг күжү намдадыр черинде.

О. ГАЛУШКОНУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 2-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

• 18.00 — «Конструктор бооп чаяаттынган». Эртем-пептередилгелиг фильм. 18.55—«Тоолдар шыгжамыры». Дамчыдылга 19.15—Уругларга. Мультфильм. 19.45 — Телемедээлер. 19.55— «Даарта далайже үнер». Эртем-пептередилгелиг дамчыдылга. 20.15—Телемедээлер 20.30 — «Тукай». Хроника-документалдыг фильм. 20.45 — «Саян кырында кежээ». Дамчыдылга. 21.25—Чарлалдар, реклама. 21.30—22.50—«Аңнаның аас-кежин». Уран-чечен фильм.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, богүн республиканга бүргеп, аязыр, чоон районнарга хар, чаъс, чаар. Соңгу-барыын угланышкынныг хат кошкак. Агаарның температуразы даглыг черлерге 3 градус сооктан бир градус чылыыр, өскелеринге 2—7 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 2—4 градус чылыыр.

Редакторнуң оралакчызы
М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

АПРЕЛЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сөөлгү минутага чедир» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19,05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Далай дүвүнде хоорайның дилекчилери» 9.30, 11.10, 15.20, 17.00, «Ынакшыл болгаш карак чажы» 13.00, 18.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Даарта орай апаар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «32 аттыг турган мен» 15.00, 18.40, «Көжеге ындында чырык» 16.50, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Сенн шүүме!» 16.30; «Демир маска» (2 сериязы кады) 19.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Шетинкин-Бравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетүүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргада 32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 649.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер. полиграфия болгаш ном садыының галазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Бравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00438.